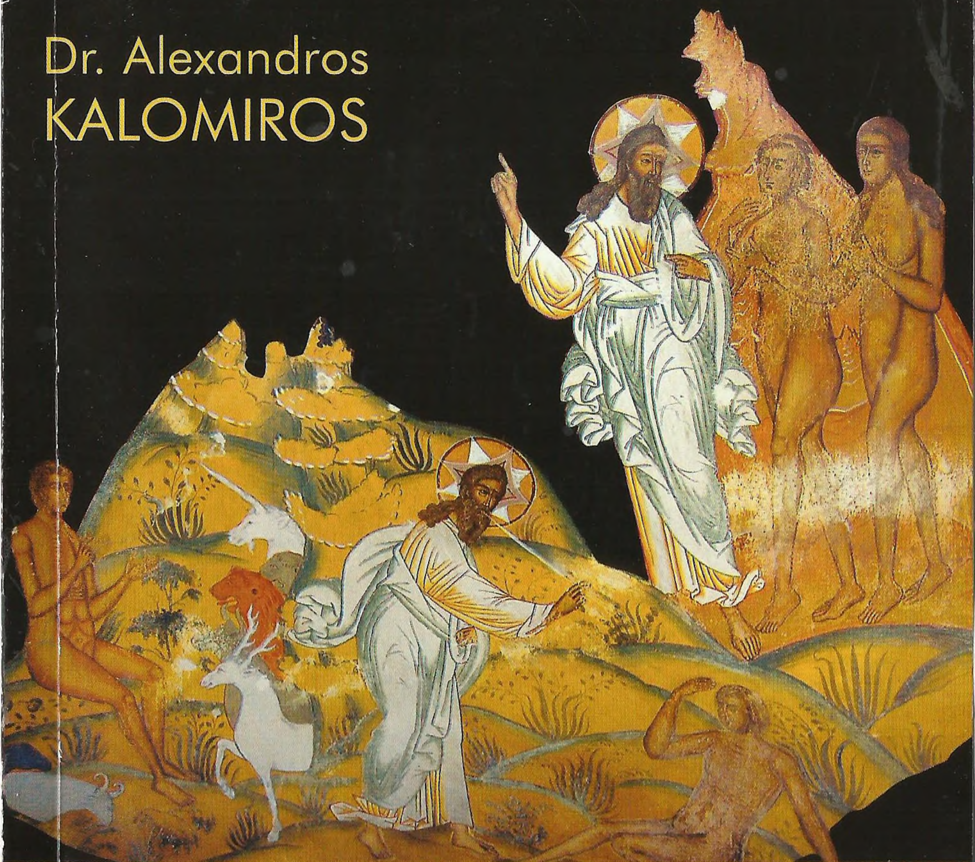
Dr. Alexandros
KALOMIROS

De la Facere la Apocalipsă

Cele șase dimineți

Slava materiei

Rîul de foc

Sfatul cel Veșnic

LUMEA CREDINȚEI
EDITURA

RÎUL DE FOC

Un răspuns biblic și patristic la întrebările:
– Este Dumnezeu într-adevăr bun ?
– A creat Dumnezeu iadul ?

I

Fără îndoială că trăim în epoca apostaziei prezisă pentru zilele cele de pe urmă. În practică, majoritatea oamenilor sînt atei, deși mulți dintre ei teoretic mai cred încă. Indiferența și spiritul acestei lumi domnesc pretutindeni.

Care e motivul acestei stări? Motivul este răcirea iubirii. Iubirea de Dumnezeu nu mai arde în inimile omenești și, ca urmare, iubirea dintre noi e moartă și ea.

Care e cauza slăbirii iubirii oamenilor pentru Dumnezeu? Răspunsul, desigur, este *păcatul*. Păcatul este norul întunecat și care nu mai îngăduie luminii lui Dumnezeu să ajungă la ochii noștri.

Dar păcatul a existat întotdeauna. Cum ajungem însă pînă într-acolo încît nu numai să-L ignorăm pur și simplu pe Dumnezeu, dar chiar să-L și urîm? Atitudinea omului față de Dumnezeu nu este de fapt una de ignoranță sau de indiferență. Dacă examinăm oamenii cu atenție, vom observa că ignoranța și indiferența lor este atinsă de o adîncă ură. Dar nimeni nu urăște ceva ce nu există.

Am impresia că oamenii de astăzi cred în Dumnezeu mai mult decît în oricare altă perioadă a istoriei omenești. Oamenii cunosc Evanghelia, învățătura Bisericii și creația lui Dumnezeu mai bine decît în oricare alt timp. Ei au o adîncă conștiință a existenței Lui. Ateismul lor nu este o necredință reală ci, mai curînd, o aversiune față de cineva pe care îl cunoaștem foarte bine, dar pe care îl urîm din toată inima noastră, exact așa cum fac demonii.

Îl urîm pe Dumnezeu și de aceea Îl ignorăm, trecîndu-L cu vederea, ca și cum nu L-am vedea și pretinzînd că sîntem atei. De fapt, Îl considerăm dușmanul nostru prin excelență. Negația noastră este ura noastră, ateismul nostru e răzbunarea noastră.

Dar de ce Îl urăsc oamenii pe Dumnezeu? Îl urăsc nu numai fiindcă faptele lor sînt întunecate, în timp ce Dumnezeu e lumină, dar și pentru că Îl consideră o amenințare, un peri-

în veşnicie întreaga umanitate pentru păcatele ei, dacă nu primeşte o satisfacţie infinită pentru mîndria Sa ofensată.

Care este oare dogma occidentală a mîntuirii ? Nu aceea că pe Cruce Dumnezeu a omorît pe Dumnezeu pentru a-şi satisface mîndria Sa, pe care occidentalii o numesc eufemistic dreptate ? Şi oare nu în virtutea acestei satisfacţii infinite plănuieşte El să accepte salvarea unora dintre noi ? Ce înseamnă mîntuirea pentru teologia occidentală ? Nu este oare mîntuirea de mînia lui Dumnezeu[1] ?

Vedeţi atunci că teologia occidentală învaţă că primejdia noastră reală şi duşmanul nostru real este tocmai Creatorul şi Dumnezeul nostru ? Pentru teologia occidentală mîntuirea înseamnă a fi scos din mîinile lui Dumnezeu.

Cum poţi iubi un asemenea Dumnezeu ? Cum putem avea credinţă în cineva pe care îl detestăm ? În fiinţa ei cea mai adîncă, credinţa este un rod al iubirii, de aceea dorinţa noastră este ca cineva care ne ameninţă nici măcar să nu existe, mai cu seamă atunci cînd această ameninţare este veşnică.

Chiar dacă ar exista un mijloc de a scăpa de veşnica mînie a acestei Fiinţe atotputernice dar perverse (pentru că a planificat moartea Fiului Său în locul nostru), ar fi mult mai bine dacă această fiinţă nu ar exista. Aceasta a fost concluzia cea mai logică a minţii şi inimii oamenilor occidentali, dat fiind că pînă şi raiul veşnic ar fi respingător cu un Dumnezeu atît de crud. Aşa s-a născut ateismul şi acesta e motivul pentru care Occidentul a fost locul naşterii lui. Ateismul a fost necunoscut în creştinismul răsăritean pînă cînd l-a introdus şi aici teologia occidentală. Ateismul este consecinţa teologiei occidentale[2]. Ateismul e negarea, tăgăduirea unui Dumnezeu per-

---

[1] „Jertfa răscumpărătoare... a fost săvîrşită pentru a restabili relaţia armonioasă dinainte dintre cer şi pămînt, pe care păcatul a rupt-o, spre a ispăşi pentru legea morală încălcată, pentru a satisface dreptatea nesocotită a lui Dumnezeu" (Enciclica pascală din 1980 a Patriarhului Ecumenic DIMITRIOS I, *Episkepsis*, nr. 229, 15 aprilie 1980).

[2] „Cu adevărat deci, cel ce spune că nu există Dumnezeu e nebun, lipsit de minte şi de înţelegere. Asemănător acestuia şi tot atît de nebun e şi acela care spune că Dumnezeu este autorul relelor. Spun că amîndoi săvîrşesc un păcat tot atît de mare, pentru că

vers. Oamenii au devenit atei pentru a se salva de Dumnezeu, ascunzîndu-și capul și închizîndu-și ochii ca un struț. Ateismul e negarea Dumnezeului romano-catolic și protestant. Ateismul nu este adevăratul nostru dușman. Adevăratul dușman e ceea ce a falsificat și deformat „creștinismul".

III

Occidentalii vorbesc frecvent despre „Bunul Dumnezeu"[1]. Europa occidentală și America însă n-au fost niciodată convinse că un atare Dumnezeu Bun există. Dimpotrivă, ei Îl numeau pe Dumnezeu bun în felul în care grecii numeau blestemul binecuvîntare, pentru a-l exorciza și a-l alunga în acest fel. Din același motiv Marea Neagră a fost numită *Euxeinos Pontos* – Marea Ospitalieră –, deși în realitate era o mare înfricoșătoare și primejdioasă. În adîncul sufletului occidental, Dumnezeu era simțit drept judecătorul pervers, Care n-a uitat niciodată nici cea mai mică ofensă adusă Lui prin încălcările legii Sale de către noi.

Această concepție juridică despre Dumnezeu, această interpretare complet distorsionată a judecății lui Dumnezeu, nu era nimic altceva decît proiecția în teologie a patimilor omenești. Era o întoarcere la procesul păgîn de umanizare a lui Dumnezeu și divinizare a omului. Oamenii sînt ofensați atunci cînd nu sînt luați în serios și consideră acesta drept o umilință pe care numai răzbunarea o poate îndepărta, fie prin crimă, fie prin duel. Aceasta era concepția pătimașă, lumească, despre dreptate ce prevala în mințile așa-numitei societăți „creștine" occidentale medievale.

---

amîndoi tăgăduiesc pe Cel Bun: unul spunînd că nu există Dumnezeu, iar celălalt hotărînd că Dumnezeu nu este bun. Dacă Dumnezeu este cauza relelor, atunci e evident că nu e bun, și deci și o afirmație și alta duc tot la tăgăduirea existenței lui Dumnezeu" (SF. VASILE CEL MARE, EPE, *op. cit.*, vol. 7, p. 90; *Omilia 9, că Dumnezeu nu este autorul relelor*; PSB 17, p. 435).

[1] De exemplu, în limba franceză expresia *le bon Dieu* este folosită aproape întotdeauna cînd se vorbește de Dumnezeu.

Creștinii occidentali gîndeau despre dreptatea lui Dumnezeu în același fel: Ființa infinită, Dumnezeu a fost infinit ofensat și insultat de neascultarea lui Adam. El a hotărît ca vina neascultării lui Adam să treacă deopotrivă asupra copiilor lui, și ca toți să fie condamnați la moarte pentru păcatul lui Adam, pe care de fapt nu l-au comis. Pentru occidentali, dreptatea lui Dumnezeu acționa ca un fel de răzbunare (vendetă). Nu numai omul care a insultat, ci toată familia lui trebuie să moară. Și ceea ce pentru oameni era tragic pînă la disperare era faptul că nimeni, nici măcar întreaga umanitate, nu putea satisface maiestatea insultată a lui Dumnezeu, chiar dacă ar fi fost sacrificați toți oamenii din istorie. Demnitatea lui Dumnezeu putea fi salvată numai dacă putea fi pedepsit cineva avînd aceeași demnitate cu El. Astfel, pentru a salva în același timp atît demnitatea lui Dumnezeu, cît și umanitatea, nu exista altă soluție decît întruparea Fiului Său, astfel ca un om cu o demnitate divină să poată fi sacrificat pentru salvarea onoarei lui Dumnezeu.

IV

Această concepție păgînă despre dreptatea divină care cere sacrificii infinite spre a fi satisfăcută face în mod limpede din Dumnezeu adevăratul nostru dușman și cauza tuturor nenorocirilor noastre.

Mai mult, e o dreptate deloc dreaptă, întrucît pedepsește și cere satisfacție de la persoane care nu sînt deloc responsabile pentru păcatul strămoșilor lor[1].

---

[1] „Dar cineva îmi va spune poate că Adam a căzut cu adevărat și, disprețuind porunca dumnezeiască, a fost osîndit la stricăciune și moarte; cum însă s-au făcut păcătoși prin el cei mulți ? Ce au de-a face încălcările poruncii de către Adam cu noi ? Cum se face că noi, care nici nu eram încă născuți, am fost osîndiți împreună cu el, în vreme ce Dumnezeu spune: «Părinții să nu fie pedepsiți cu moarte pentru vina copiilor și nici copiii să nu fie pedepsiți cu moarte pentru vina părinților; ci fiecare să fie pedepsit cu moarte pentru păcatul său» [*Dt* 24, 18] ? Desigur, atunci sufletul care păcătuiește va

Cu alte cuvinte, ceea ce teologii occidentali numesc dreptate ar trebui să se numească mai degrabă resentiment și răzbunare de cea mai joasă speță. Chiar și dragostea și sacrificiul lui Hristos își pierd semnificația și logica în această noțiune schizoidă a unui Dumnezeu care îl omoară pe Dumnezeu pentru a satisface așa-numita dreptate a lui Dumnezeu. Are această concepție despre dreptate ceva de-a face cu dreptatea pe care ne-a descoperit-o Dumnezeu ? Are expresia „dreptatea lui Dumnezeu" acest sens în Vechiul Testament ?

Poate că începutul interpretării eronate a cuvîntului *dreptate* în Sfînta Scriptură a fost traducerea lui prin cuvîntul grec ***dikaiosyne***. Nu că ar fi o traducere eronată, dar, fiind un cuvînt al civilizației grecești păgîne și umaniste, acesta era încărcat de noțiuni omenești care puteau duce ușor la neînțelegeri.

Înainte de toate, cuvîntul *dikaiosyne* evocă în minte o distribuție egală. De aceea, ea este reprezentată printr-o balanță. Cei buni sînt răsplătiți iar cei răi sînt pedepsiți de societatea

---

muri; dar noi ne-am făcut păcătoși prin neascultarea lui Adam în felul acesta: pentru că Adam a fost creat pentru nestricăciune și viață, iar viața sa în raiul desfătărilor era sfîntă, mintea sa întreagă era necontenit cuprinsă de vederile dumnezeiești, iar trupul său era liniștit și potolit, întrucît orice plăcere rușinoasă era liniștită, fiindcă nu era în el nici o tulburare a unor porniri neînfrînate. Însă, întrucît a căzut sub păcat și s-a cufundat în stricăciune, de atunci plăcerile și întinăciunile au pătruns în firea cărnii și astfel în mădularele noastre s-a sădit o lege sălbatică. Firea s-a îmbolnăvit cu păcatul din neascultarea unuia, adică a lui Adam; astfel, cei mulți au ajuns și ei păcătoși, nu călcînd porunca împreună cu Adam – fiindcă ei nici nu existau pe atunci –, ci fiind din firea lui care căzuse sub legea păcatului... și încă datorită neascultării firea omenească în Adam s-a îmbolnăvit de stricăciune și s-au introdus în ea patimile..." (SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Tîlcuire la Epistola către Romani*; PG 74, 788-789). „Dacă cei ce s-au născut din Adam au ajuns păcătoși prin păcatul său, în toată dreptatea, ei nu sînt răspunzători, fiindcă n-au ajuns păcătoși ei înșiși; de aceea cuvîntul «păcătoși» este folosit aici în locul celui de «muritori», fiindcă moartea este pedeapsa păcatului, întrucît în primul om creat firea omenească a ajuns muritoare, toți cei ce împărtășesc natura protopărintelui împărtășesc, prin urmare, și mortalitatea" (EFTIMIE ZIGABENUL, *Tîlcuire la Epistola către Romani* 5, 19).

umană într-un mod echitabil. Aceasta este justiția umană, cea care are loc în tribunale. Este acesta însă sensul dreptății lui Dumnezeu ?

Cuvîntul *dikaiosyne*, „dreptate", e traducerea cuvîntului ebraic *tsedaka*. Acest cuvînt înseamnă „lucrarea dumnezeiască ce împlinește mîntuirea omului". El este paralel și aproape sinonim cu celălalt cuvînt ebraic, *hesed*, care înseamnă „milă", „compasiune", „iubire", și cu cuvîntul ebraic *emeth*, care înseamnă „credincioșie", „adevăr". Ceea ce dă o dimensiune complet diferită realității pe care o concepem în mod uzual ca dreptate[1].

Acesta este felul în care a înțeles Biserica dreptatea lui Dumnezeu. Aceasta e ceea ce au învățat despre ea Părinții Bisericii.

„Cum puteți numi pe Dumnezeu drept – scrie Sf. Isaac Sirul – cînd citiți despre plata dată lucrătorilor: «Prietene, nu te-am nedreptățit, îi voi da acestuia din urmă ca și celui care a lucrat din ceasul întîi. Este ochiul tău rău pentru că eu sînt bun ?»".

„Cum poate numi cineva pe Dumnezeu drept – continuă Sf. Isaac – cînd citește despre fiul risipitor, care a irosit toată averea sa în desfrînări și numai pentru căința pe care a arătat-o, tatăl a alergat și a căzut pe grumazul său, și i-a dat stăpînire peste toată bogăția lui ? Nimeni altul decît Însuși Fiul a spus aceste lucruri despre El, ca noi să nu ne îndoim, dînd mărturie despre El. Unde este atunci dreptatea lui Dumnezeu, dacă pe cînd eram încă păcătoși, Hristos a murit pentru noi ?"[2].

---

[1] El înseamnă ceva cu totul diferit de ceea ce înțelegem de obicei prin cuvîntul „dreptate". Această ignoranță a făcut să fie considerate drept pietre de încercare ale Ortodoxiei cîteva teorii extrem de stranii, mai cu seamă concepția juridică despre mîntuire bazată pe o dreptate ce se aseamănă Necesității (*Ananke*) anticilor și care oprimă nu numai pe om, ci și pe Dumnezeu, dînd un aspect sumbru creștinismului. Vezi studiul relevant al lui S. LYNONNETT, „La sotériologie paulienne", *Introduction à la Bible* II, Belgia, Desclée & Brouwer, p. 840.

[2] „Și dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela e curat înăuntru. Și dacă nu disprețuiește pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Și cel ce nu se apropie de cel ce-l cinstește pe el, nici nu se scîrbește de cel ce-l necinstește, a

murit lumii în viața aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernămîntului) e mai bună decît orice viețuire ce se lucrează în tot chipul și după orice măsură a oamenilor. Să nu urăști pe păcătos. Căci toți sîntem vinovați. Şi dacă te miști către el pentru Dumnezeu, plîngi pentru el. Şi de ce-l urăști pe el ? Urăște păcatele lui și roagă-te pentru el ca să te asemeni lui Hristos care nu se mînia împotriva păcătoșilor, ci se ruga pentru ei. Nu vezi cum se ruga pentru Ierusalim ? Căci prin multe sîntem batjocoriți și noi de diavol. Şi de ce urîm pe cel batjocorit ca și noi de diavolul care ne batjocorește pe noi ? De ce urăști pe păcătos, omule ? Oare pentru că nu e drept cu tine ? Dar unde este dreptatea ta, o dată ce nu ai iubire ? De ce nu plîngi pentru el, ci îl prigonești ? Căci din neștiință se mișcă unii în mînia lor, deși socotesc că deosebesc faptele păcătoșilor. Fii vestitor al bunătății lui Dumnezeu, pentru că te călăuzește pe tine care ești nevrednic și pentru că ești mult dator și nu scoate dreptul său de la tine. Şi în locul lucrurilor mici pe care le faci, îți dăruiește cele mari. Să nu-L numești pe Dumnezeu «drept», căci nedreptatea Lui se vede în faptele tale. Şi dacă David Îl numește pe El drept [cf. *Ps* 24, 8; 144, 17], Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun și blînd. «Este bun – zice – cu cei răi și necinstitori» [*Lc* 6, 35]. Cum Îl numești «drept» cînd citești în capitolul despre plata lucrătorilor: «Prietene, nu te nedreptățesc, ci vreau să dau acestuia de pe urmă ca și ție. Este ochiul tău rău pentru că Eu sînt bun ?» [*Mt* 20, 12-15]. Şi cum numește iarăși omul pe Dumnezeu «drept», cînd aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăția în petreceri cum numai pentru pocăința ce a arătat-o, tatăl a alergat și-a căzut pe grumazul lui și i-a dat stăpînire pe toată bogăția lui ? [*Lc* 15, 11 sq]. Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim în El, ci însuși Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde este dreptatea lui Dumnezeu cînd noi, păcătoși fiind, Hristos a murit pentru noi [cf. *Rm* 5, 8] ? Iar dacă aici ni se arată milostiv, să credem că nu primește schimbare în privința aceasta. Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morții, și nu dobîndește ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primește vreun adaos ca fapturile. Şi ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea și are pururea pînă la sfîrșitul fără de sfîrșit, precum a zis fericitul Chiril în tîlcuirea Facerii. «Teme-te, de El – zice – din dragoste și nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubește-L ca unul ce ești dator să-L iubești; și nu numai pentru cele ce ție va da, ci și pentru cele ce le-am primit și pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El ? Unde este răs-

Vedem astfel că Dumnezeu nu este drept în sensul omenesc al acestui cuvînt, ci dreptatea Lui înseamnă bunătatea și iubirea Lui date într-un mod nedrept, pentru că Dumnezeu dă întotdeauna fără a lua nimic în schimb; și El dă unor persoane care, asemenea nouă, nu sînt vrednice de a primi. De aceea, Sf. Isaac ne învață: „Nu numiți pe Dumnezeu drept, fiindcă dreptatea Lui nu se arată în lucrurile care vă privesc. Și dacă David Îl numește drept, Fiul Său ne-a descoperit că El este bun și blînd. «El este bun – spune El – față de cei răi și necucernici»"[1].

---

plătirea Lui în faptele noastre ? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească ? Și cine Îl roagă pentru noi cînd sîntem nerecunoscători ? Iar cînd nu eram, cine a trezit trupul nostru la viață ? Și iarăși, de unde vine înțelegerea cunoștinței în țărînă ?».

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu ! O, har neînțeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru ! O, putere, care le poate toate ! O, bunătate nemăsurată, prin care zidești din nou firea noastră a păcătoșilor ! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine ? Ridică pe cel ce a trecut peste El și L-a hulit, înnoiește țărîna fără rațiune și o face iarăși înțelegătoare și cuvîntătoare; și mintea risipită și nesimțitoare și simțurile împrăștiate le face fire rațională și destoinică de înțelegere. Nu e în stare păcătosul să înțeleagă harul Învierii Lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi ? Unde este pedeapsa care ne înfricoșează în multe chipuri și poate copleși bucuria iubirii Lui ? Ce este gheena pe lîngă harul Învierii Lui, cînd ne ridică pe noi din iad și face pe cel stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și pe cel căzut El îl ridică întru slavă ?

O, voi cei cu dreaptă socoteală ! Veniți și vă minunați ! Cine are o cugetare înțeleaptă și minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru ? El este răsplata păcătoșilor, căci, în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplătește cu Învierea; și trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestricăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decît acela prin care, cînd nu eram, ne-a adus la ființă. Slavă Ție, Doamne, pentru harul Tău cel nemăsurat ! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gînd pe măsura mulțumirilor ce Ți se cuvin. Cu ce gînd ne vom mărturisi Ție, Împărate Preabun, Cel ce iubești viața noastră ? Slavă Ție pentru cele două lumi pe care le-ai făcut pentru creșterea și bucuria noastră, ridicîndu-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoștința slavei Tale de acum și pînă în veci. Amin" (SF.ISAAC SIRUL, *Cuvîntul 60*, FR 10, 1981, pp. 312-316).

[1] *Ibid*.

Dumnezeu este bun, iubitor și blînd față de cei care-L disprețuiesc, nu-L ascultă și-L ignoră[1]. Niciodată nu răsplătește răul cu rău, niciodată nu Se răzbună[2]. Pedepsele Sale sînt mijloace iubitoare de îndreptare, cîtă vreme ceva mai poate fi îndreptat și tămăduit în această viață[3]. Ele nu se extind niciodată în veșnicie. El a creat tot ce-i bun[4]". Fiarele sălbatice

[1] «Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea». Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a vrut să ne învețe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare. Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-Născut Fiului Său. Și dacă ar fi avut ceva mai de preț decît pe Fiul Său, și aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle în El neamul nostru. Și pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deși putea s-o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru" (SF. ISAAC SIRUL, *Cuvîntul 81*, FR 10, p. 395-396).

[2] La vreme de întristare, nu uita să ai în minte porunca Domnului către Petru de a ierta pe cel ce-ți păcătuiește de șaptezeci de ori cîte șapte. Fiindcă Cel ce a dat această poruncă altuia va face El Însuși cu atît mai mult" (SF. IOAN SCĂRARUL, *Scara raiului*, Treapta 26).

[3] „Omul drept și înțelept e ca Dumnezeu fiindcă el nu pedepsește niciodată un om cu răzbunare pentru răutățile lui, ci numai pentru a-l îndrepta, sau pentru a-i înfricoșa pe alții" (SF. ISAAC SIRUL, *Cuvîntul 73*). „Dumnezeu a dat omului acest mare folos: ca el să nu rămînă în păcat în veșnicie" (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Către Autolic* II, 26).

[4] „Și Dumnezeu a văzut toate cele pe care le-a făcut și iată erau bune foarte" (*Fc* 1, 31). „[Dumnezeu] a creat tot ceea ce are însușiri bune. Dar desfrînarea demonilor a folosit alcătuirile naturii în scopuri rele și aparența răului pe care acestea o au este de la ei, iar nu de la Dumnezeu cel desăvîrșit" (TAȚIAN, *Împotriva elinilor* 17). „Alcătuirea lumii este bună, dar viața oamenilor ce trăiesc în ea este rea" (*ibid.* 19). „Căci nimic nu a fost făcut la început rău de Dumnezeu, ci toate lucrurile au fost făcute bune, ba chiar bune foarte" (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Către Autolic* II, 17). „Pentru evreu, sensibilul nu este rău, nici eronat. Răul nu vine de la materie, lumea este bună foarte" (CLAUDE TRESMONTANT, *Essai sur la pensée hebraïque*, Paris, 1953). „Nimic din ceea ce există nu este fără a participa la frumos și la bine" (SF. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre numele divine*; PG 3, 704). „Căci chiar dacă rațiunile surveniri anumitor lucruri ne scapă, să fie sigură în sufletele noastre dogma că nimic rău n-a fost făcut de către bine" (Sfîntul VASILE CEL MARE, *Omilia 9, că Dumnezeu nu este autorul relelor*). „Căci

recunosc drept stăpînul lor pe creştinul care prin smerenie a atins asemănarea cu Dumnezeu. Ele se apropie de el nu cu frică, ci cu bucurie, în supunere recunoscătoare şi iubitoare; îşi pleacă capetele şi îi ling mîinile şi îi slujesc cu recunoştinţă. Fiarele cele necuvîntătoare ştiu că stăpînul şi Dumnezeul lor nu este rău şi răzbunător, ci mai degrabă plin de iubire[1]. El ne-a ocrotit şi ne-a mîntuit pe toţi atunci cînd am căzut. Răul veşnic nu are nimic de-a face cu Dumnezeu. El vine mai degrabă din voinţa creaturilor Sale raţionale libere, pe care El o respectă[2].

Moartea nu a fost adusă asupra noastră de către Dumnezeu[3]. Noi am căzut în ea prin răzvrătirea noastră. Dumnezeu este viaţă şi viaţa este Dumnezeu. Ne-am răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, am închis porţile noastre în faţa harului Său de viaţă dătător[4].

„Fiindcă pe cît s-a depărtat de viaţă – scria Sf. Vasile cel Mare –, pe atît s-a apropiat de moarte. Pentru că Dumnezeu e viaţă, lipsa de viaţă este moartea"[5].

---

nu este treaba lui Dumnezeu să îndemne la lucruri împotriva firii... Ci Dumnezeu, fiind cu desăvîrşire bun, face veşnic binele" (ATENAGORA, *Solia 26*).

[1] „Vezi şi SF. ISAAC SIRUL, *Sozomena Asketika*, Athena, 1871, pp. 95-96.

[2] „Diavolul este rău prin dispoziţia sa, nu în sensul că natura sa ar fi opusă binelui" (SF. VASILE CEL MARE), „întrucît Dumnezeu este binele, tot ceea ce face, face pentru om. Dar tot ceea ce face omul, face pentru sine, atît ce este bine, cît şi ceea ce este rău" (SF. ANTONIE CEL MARE, cap. 121).

[3] „Căci Dumnezeu n-a făcut moartea şi nu se bucură de pierirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viaţă şi făpturile lumii sînt izbăvitoare; întru ele nu este sămînţă de pierire şi moartea nu are putere asupra pămîntului" (*Sol* 1, 13-14). „Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune şi l-a făcut după chipul fiinţei Sale. Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume şi cei ce sînt de partea lui vor ajunge să o cunoască" (*Sol* 2, 23-24).

[4] „Şi astfel, cel ce a fost făcut după asemănarea lui Dumnezeu, întrucît Duhul mai puternic [Duhul Sfînt] s-a depărtat de la el, a ajuns muritor" (TAŢIAN, *Împotriva elinilor* 7).

[5] „Căci pe cît s-a depărtat de viaţă, practic s-a apropiat de moarte. Fiindcă Dumnezeu e viaţă; iar lipsa de viaţă este moarte,

„Dumnezeu nu a creat moartea – continuă Sf. Vasile –, noi înșine am adus-o asupra noastră." „Însă El nu a oprit destrămarea... ca să nu facă infirmitatea nemuritoare în noi"[1].

Sau, cum spune Sf. Irineu: „Despărțirea de Dumnezeu este moarte, despărțirea de lumină este întuneric... dar nu lumina aduce asupra noastră pedeapsa orbirii"[2].

„Moartea propriu-zisă – spune Sf. Maxim Mărturisitorul – este despărțirea de Dumnezeu, de unde a urmat cu necesitate moartea trupului. Viața propriu-zisă este Cel care a spus: «Eu sînt viața»"[3]. Și de ce a venit moartea asupra întregii umanități ? De ce anume cei ce nu au păcătuit împreună cu Adam mor totuși, așa cum a murit Adam ?

Iată răspunsul Sfîntului Anastasie Sinaitul: „Ne-am făcut moștenitorii blestemului în Adam. Noi nu sîntem pedepsiți ca și cum n-am fi ascultat de porunca dumnezeiască împreună cu Adam; dar fiindcă Adam s-a făcut muritor, el a transmis păcatul urmașilor săi. Ne-am făcut muritori fiindcă ne-am născut dintr-un muritor"[4].

Iar Sf. Grigorie Palama precizează: „Dumnezeu nu i-a spus lui Adam: «Întoarce-te de unde ai fost luat»; ci i-a spus:

Astfel, Adam a fost autorul morții pentru sine însuși prin depărtarea sa de Dumnezeu, potrivit cu ceea ce spune Scriptura: «Căci iată cei ce se depărtează de Tine vor pieri»".

[1] Astfel, Dumnezeu nu a creat moartea, ci noi am adus-o asupra noastră prin dispoziția noastră rea. Cu toate acestea, El nu a împiedicat destrămarea pentru pricinile mai sus-zise, astfel ca să nu facă răul nemuritor în noi" (SF. VASILE CEL MARE; PG 31, 345).

[2] „Dar pe măsură ce se depărtează de Dumnezeu prin propria lor alegere, El aduce asupra lor această separație de El însuși pe care ei au ales-o de bunăvoie. Dar separarea de Dumnezeu este moarte și separarea de lumină este întuneric... Nu lumina aduce asupra lor pedeapsa întunericului" (SF. IRINEU, *Contra ereziilor* V, 27, 2). „Altora însă le-a strălucit lumina și ei se separă de Dumnezeu..." (*ibid.* V, 28, 1).

[3] *Filocalia*, vol. 2, p. 27 (Sfîntul Maxim Mărturisitorul).

[4] „Ne-am făcut moștenitorii blestemului în Adam. Desigur, noi n-am fost pedepsiți ca și cum am fi ascultat acea poruncă împreună cu el, ci pentru că el a ajuns muritor, a transmis păcatul seminției sale; sîntem născuți muritori dintr-un muritor" (SF. ANASTASIE SINAITUL, 19; la I. N. KARMIRIS, *Synopsis Dogmatikes Dikastaklias tes Orthodoxou Katholikes*, p. 38).

«Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce». (...) El n-a spus: «În ziua în care vei mînca să mori !», ci: «În ziua în care vei mînca vei muri cu siguranță». Nici nu a spus după aceea: «Întoarce-te acum în pămînt», ci a spus: «Te vei întoarce», prevăzînd și îngăduind cu dreptate și neoprind ceea ce era să se petreacă"[1].

Vedem că moartea nu a venit la porunca lui Dumnezeu, ci ca o consecință a ruperii de către Adam a legăturii sale cu izvorul Vieții, din neascultarea sa; și, în bunătatea Sa, Dumnezeu l-a avertizat doar.

„Pomul cunoștinței însuși – spune Teofil al Antiohiei – era bun și rodul său era bun. Căci nu pomul avea moartea în el, cum cred unii, ci neascultarea avea moartea în ea; căci nu era nimic altceva în rod ci numai cunoștință, și cunoștința e bună atunci cînd e folosită așa cum trebuie"[2].

---

[1] „Hotărîrea cu privire la moartea sufletului, care a venit la îndeplinire prin călcarea poruncii, potrivit cu dreptatea Ziditorului (căci părăsindu-L noi, ne-a părăsit și El, fără să ne silească, ca pe unii ce avem voie liberă), a fost vestită de mai înainte de Dumnezeu cu iubire de oameni, pentru pricinile pe care le-am spus. La ea a adăugat și a pus pe deasupra hotărîrea cu privire la moartea trupului. Dar rostind-o pe aceasta, a întîrziat trecerea ei la îndeplinire, din adîncul înțelepciunii și din prisosința iubirii Sale de oameni pentru viitor. El a zis către Adam: «Întoarce-te de unde ai fost luat» și «Pămînt ești și-n pămînt te vei întoarce». Cei ce ascultă cu pricepere, pot vedea și din aceste cuvinte că Dumnezeu n-a făcut moartea sufletului, nici a trupului. Căci n-a zis nici mai înainte poruncind: «Muriți în ziua în care veți mînca !», ci: «Veți muri în ziua în care veți mînca». Nici acum n-a zis: «Întoarce-te în pămînt !», ci «Te vei întoarce», prevestind și îngăduind ceea ce avea să se întîmple și neîmpiedicînd să se întîmple, din pricina dreptății" (SF. GRIGORIE PALAMA, *Capetele naturale, teologice, morale și practice* 51; PG 1157-1160; FR 1, 1977, p. 460).

[2] „Pomul cunoștinței el însuși era bun și roadă sa era bună. Fiindcă nu pomul avea moartea în el, cum cred unii, ci neascultarea avea moartea în ea; fiindcă nu era nimic altceva în roadă decît numai cunoașterea; dar cunoașterea este bună atunci cînd e folosită așa cum trebuie" (TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Către Autolic* 2, 25). „Pomul nu a născut moartea, fiindcă Dumnezeu nu a creat moartea;

Părinții ne învață că oprirea gustării din pomul cunoștinței nu era absolută, ci temporară. Adam era un copil din punct de vedere spiritual. Nu toate mîncărurile sînt bune pentru copii. Unele mîncăruri îi pot chiar omorî, în timp ce adulții le pot gusta fără nici o opreliște. Pomul cunoștinței a fost sădit de Dumnezeu pentru om. Era bun și hrănitor. Dar el era hrană tare cîtă vreme stomacul lui Adam nu era în stare să digere decît lapte.

Astfel, în limbajul Sfintei Scripturi, „drept" înseamnă bun și iubitor. Vorbim despre drepții Vechiului Testament. Aceasta nu înseamnă că ei erau buni judecători, ci că ei erau blînzi și iubitori de Dumnezeu. Cînd spunem că Dumnezeu este drept, nu vrem să spunem că El este un bun judecător care știe cum să pedepsească pe oameni în mod echitabil după gravitatea crimelor lor, ci, din contră, vrem să spunem că El este bun și iubitor, și iartă toate încălcările și neascultările noastre, că vrea să ne mîntuiască prin toate mijloacele și că niciodată nu răsplătește răul cu rău[1]. În primul volum al *Filocaliei*, există un splendid text al Sfîntului Antonie cel Mare, pe care trebuie să vi-l citez aici:

„Dumnezeu este bun, fără patimă și neschimbător. Iar dacă cineva găsește că e rațional și drept ca Dumnezeu să nu se schimbe, dar tocmai de aceea se întreabă nedumerit cum se bucură de cei buni și se întoarce de către cei răi, sau se mînie

---

dar moartea a fost urmarea neascultării" (SF. IOAN DAMASCHINUL, *Omilie la Sîmbăta Mare* 10; PG 96, 612A).

[1] „«Ce este inima plină de milă ?». Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci și pentru toată făptura, în acest caz, gîndul la acestea și vederea lor fac să curgă din ochi șiroaie de lacrimi. Din mila multă și apăsătoare ce stăpînește inima și din stăruință, inima se micșorează și nu mai poate răbda sau auzi sau vedea vreo vătămare sau vreo întristare cît de mică, ivită într-o zidire. Și pentru aceasta aduce rugăciune cu lacrimi în tot ceasul și pentru cele necuvîntătoare și pentru dușmanii adevărului și pentru cei ce-L vătăma pe El, ca să fie păziți și iertați; la fel și pentru firea celor ce se tîrăsc pe pămînt. Face aceasta din multa milostivire ce se mișcă în inima Lui fără măsură, după asemănarea lui Dumnezeu" (SF. ISAAC SIRUL, *Cuvîntul 81*; FR 10, pp. 393-394).

pe cei păcătoşi, iar slujit fiind se milostiveşte, să i se răspundă că Dumnezeu nici nu se bucură, nici nu se mînie, căci bucuria şi întristarea sînt patimi; nici nu primeşte daruri, căci atunci ar fi biruit de plăcere. Nu e îngăduit să socotim pe Dumnezeu bun sau rău, din lucruri omeneşti. El este numai bun şi numai folositor şi nu vătăma niciodată, în felul acesta, El este totdeauna la fel. Iar noi, rămînînd buni, pentru asemănare ne unim cu Dumnezeu şi, făcîndu-ne răi, pentru neasemănare ne despărţim de Dumnezeu. Trăind în virtute sîntem ai lui Dumnezeu, iar făcîndu-ne răi ne facem nouă vrăjmaş pe acela ce nu se mînie în deşert. Păcatele noastre sînt acelea care nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi, ci ne leagă cu demonii ce ne chinuiesc. Iar cînd prin rugăciuni şi faceri de bine primim dezlegare de păcate, prin aceasta nici nu slujim, nici nu schimbăm pe Dumnezeu, ci prin faptele şi întoarcerea noastră spre Dumnezeu, vindecînd păcatul nostru, ne bucurăm iarăşi de bunătatea Sa. Încît este totuna a zice că Dumnezeu Îşi întoarce faţa de la cei răi, sau că soarele se ascunde de către cei lipsiţi de vedere"[1].

V

Vedeţi acum, sper, cum a fost defăimat Dumnezeu de teologia occidentală. Augustin, Anselm, Toma d'Aquino şi toţi discipolii lor au contribuit la această calomniere „teologică". Iar ei sînt temeliile scolastice ale teologiei occidentale, fie ea romano-catolică sau protestantă. Unii dintre aceşti teologi nu spun în mod expres şi limpede că Dumnezeu e o fiinţă rea şi pătimaşă. Ei îl consideră mai degrabă pe Dumnezeu ca fiind înlănţuit de o forţă superioară, de o necesitate oarbă şi implacabilă, asemenea celei ce îi guverna pe zeii păgîni. Această necesitate îl obligă să răsplătească răul cu rău şi nu-i îngăduie să ierte şi să uite răul făcut împotriva voinţei Lui, decît dacă I se oferă o satisfacţie infinită.

---

[1] Cap. 150; FR l, 1946, pp. 30-31. *Cf.* „Nu Dumnezeu este potrivnic, ci noi; căci Dumnezeu nu este niciodată potrivnic" (SF. IOAN GURĂ DE AUR; PG 61,478).

Deschidem aici marea problemă a influenței păgîne grecești asupra creștinismului.

Mentalitatea păgînă a fost fundamentul tuturor ereziilor. Ea a fost extrem de puternică în Răsărit, fiindcă Răsăritul era la răscrucea tuturor curentelor filozofice și religioase. Dar, așa cum citim în Noul Testament, „acolo unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit și harul". Astfel, atunci cînd au înflorit ereziile, a înflorit și Ortodoxia și, deși a fost persecutată de mai-marii acestei lumi, Ortodoxia a supraviețuit biruitoare. În Occident, dimpotrivă, mentalitatea păgînă greacă a intrat neîmpiedicată, fără a lua aspectul ereziei. A intrat prin mulțimea textelor latine dictate de Augustin, episcopul Hipponei. Sf. Ioan Cassian, care trăia atunci în Occident, a înțeles otrava care exista în învățăturile lui Augustin și a luptat împotriva ei. Dar faptul că scrierile lui Augustin au fost alcătuite în latină și că ele erau extrem de lungi nu a îngăduit studiul lor de către alți Părinți ai Bisericii, astfel că ele n-au fost niciodată condamnate așa cum au fost condamnate scrierile lui Origen în Răsărit. Acest fapt le-a îngăduit să exercite o puternică influență mai tîrziu în teologia și gîndirea occidentală. În Occident, încetul cu încetul, cunoașterea limbii grecești a dispărut și textele lui Augustin erau singurele cărți accesibile într-o limbă înțeleasă acolo. Astfel, Occidentul a primit drept creștină o învățătură care în multe din aspectele ei era păgînă. Evoluțiile cezaro-papiste ale Romei n-au permis o reacție sănătoasă la această stare de lucruri, și astfel Occidentul a fost deviat spre gîndirea umanistă, păgînă, ce predomină pînă în ziua de astăzi[1].

Avem astfel, pe de o parte, Răsăritul care, scriind și vorbind grecește, a rămas în esență Noul Israel cu o gîndire și o tradiție sfîntă israelită, iar, de cealaltă parte, Occidentul care, uitînd limba greacă și rupîndu-se de Imperiul de Răsărit, a moștenit gîndirea păgînă greacă și mentalitatea ei formînd împreună o învățătură creștină alterată.

În realitate, opoziția dintre Ortodoxie și creștinismul occidental nu este nimic altceva decît perpetuarea opoziției dintre Israel și Elada.

---

[1] Vezi I. S. ROMANIDIS, *To propatorikon Hamartema* [*Ancestral Sin*], Athena, 1957.

Nu trebuie să uităm niciodată că Părinţii Bisericii s-au considerat a fi adevăraţii copii spirituali ai lui Avraam, că Biserica s-a considerat a fi Israelul cel Nou şi că popoarele ortodoxe, fie că e vorba de greci, ruşi, bulgari, sîrbi sau romîni, erau conştiente de a fi, ca şi Natanael, adevăraţii israeliţi, poporul lui Dumnezeu. În timp ce aceasta era adevărata conştiinţă a creştinismului răsăritean, Occidentul a devenit din ce în ce mai mult un copil al Greciei şi Romei păgîne, umaniste.

VI

Care erau principalele caracteristici ale diferenţei de gîndire dintre Israel şi păgînism? Atrag atenţia asupra acestei importante chestiuni.

Israel crede în Dumnezeu.

Păgînismul crede în creaţie.

Adică păgînismul divinizează creaţia. Pentru păgîni Dumnezeu şi creaţia sînt unul şi acelaşi lucru. Dumnezeu e impersonal, dar personificat într-o mulţime de zei.

Israel – şi cînd spunem Israel ne gîndim la adevăratul Israel, fiii spirituali ai lui Avraam, la cei care au credinţa dată de Dumnezeu poporului Său ales, nu la cei care au abandonat această credinţă; adevăraţii fii ai lui Avraam sînt Biserica lui Hristos, şi nu descendenţii după trup, neamul evreiesc – Israel deci ştie că Dumnezeu şi creaţia sînt două moduri radical diferite de existenţă. Dumnezeu este de Sine existent, personal, veşnic, nemuritor, Viaţă şi Izvor de viaţă, existenţă şi izvor al existenţei; Dumnezeu este singura Existenţă reală: *ho On*, Cel ce este, Singurul Existent; acesta este sensul articolului *ho*[1].

---

[1] „Prin urmare, noi credem într-un singur Dumnezeu, într-un singur principiu, fără de început, necreat, nenăscut, nepieritor şi nemuritor, veşnic, infinit, necircumscris, nemărginit, infinit de puternic, simplu, necompus, necorporal, nestricăcios, impasibil, imuabil, neprefăcut, nevăzut, izvorul bunătăţii şi al dreptăţii, lumină spirituală, inaccesibil; putere care nu se poate cunoaşte cu nici o măsură, ci se măsoară numai cu propria-i voinţă. Căci poate pe toate

Creația, dimpotrivă, nu are existență de sine. Ea este total dependentă de voința lui Dumnezeu. Ea există numai cîtă vreme Dumnezeu vrea ca ea să existe. Ea nu este veșnică. Ea nu are existență. Ea era nulă, era o neființă completă. Ea a fost creată din nimic[1]. Prin ea însăși nu are puterea de a exista; ea e ținută în existență de energiile lui Dumnezeu. Dacă energiile iubitoare ale lui Dumnezeu ar înceta vreodată, creația și toate ființele create, spirituale sau nespirituale, raționale sau iraționale, ar dispărea înapoi în neființă. Știm că iubirea lui Dumnezeu pentru creația Sa este veșnică. Știm de la El că nu ne va lăsa niciodată să cădem înapoi în neființa din care ne-a adus la ființă. Aceasta e nădejdea noastră, și Dumnezeu e fidel în făgăduințele Sale. Noi, făpturile create, îngeri și oa-

---

cîte le voiește. Creează toate făpturile, văzute și nevăzute, le ține și le conservă pe toate, poartă grijă de toate, le stăpînește pe toate, pe toate le conduce și împărătește peste ele într-o împărăție fără de sfîrșit și nemuritoare fără să aibă potrivnic, pe toate le umple și nu este cuprins de nimic, ba mai mult, cuprinde universul, îl ține și îl domină. Străbate toate ființele fără să se întineze, este mai presus de toate, este în afară de orice ființă, pentru că este supraființial, mai presus de cele ce sînt, mai presus de Dumnezeire, mai presus de bine, mai presus de desăvîrșire. El delimitează toate începătoriile și toate cetele și este mai presus de orice începătorie și ceată, este mai presus de ființă, de viață, de cuvînt, de idee. Este însăși lumina, însăși bunătatea, însăși viața, însăși ființa, pentru că nu are existență sau ceva din cele ce sînt de la altcineva. El este izvorul existenței pentru cele ce există, al vieții pentru cei vii, al rațiunii pentru cei ce participă la rațiune, și pentru toți cauza bunătăților. Cunoaște toate înainte de facerea lor. Credem într-o singură ființă, într-o singură dumnezeire, într-o singură putere, într-o singură voință, într-o singură lucrare, într-un singur principiu, într-o singură stăpînire, într-o singură domnie, într-o singură împărăție, cunoscută în trei ipostase desăvîrșite, dar adunate într-o singură închinăciune, mărturisită și adorată de toată făptura rațională. Ipostasele sînt unite fără să se amestece și despărțite fără să se despartă, lucru care pare absurd. Credem în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh, în care ne-am și botezat. Căci astfel a poruncit Domnul Apostolilor să boteze zicînd: «Botezîndu-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh»" (SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica* I, 8).

[1] „A creat fără materie" (SF. IOAN GURĂ DE AUR; PG 59, 308).

meni, vom trăi în veșnicie, nu fiindcă avem în noi putința veșniciei, ci pentru că aceasta este voia lui Dumnezeu care ne iubește. Prin noi înșine nu sîntem nimic. Nu avem nici cea mai mică energie de viață și de existență în natura noastră; cea pe care o avem vine în întregime de la Dumnezeu; nimic nu este al nostru. Sîntem pulberea pămîntului și, atunci cînd am uitat aceasta, Dumnezeu în milostivirea Sa a îngăduit să ne întoarcem la ceea ce sîntem pentru ca să fim smeriți și să avem cunoașterea exactă a nimicniciei noastre[1].

„Dumnezeu – spune undeva Sf. Ioan Damaschinul – poate să facă tot ce vrea, chiar dacă nu vrea toate lucrurile pe care le poate face – fiindcă poate nimici lumea, dar nu vrea să facă aceasta"[2].

În *Evhologhion* (Veneția, 1862), o carte liturgică fundamentală a Bisericii, citim: „Dumnezeule, Cel mare și Preaînalt, Care singur ai nemurire"; „Cel ce prin fire numai Tu ești făcător de viață... Cel ce singur ești fără de moarte".

Aceasta este credința lui Israel.

Care este învățătura păgînismului? Păgînismul este consecința pierderii contactului cu Dumnezeu. Mulțimea păcatelor umanității i-a făcut pe oameni incapabili de a mai primi lumina dumnezeiască și de a mai avea o unire cu Dumnezeu cel Viu. Consecința a fost că au considerat drept ceva divin creația pe care o vedeau zilnic înaintea lor.

Păgînismul consideră creația ceva de sine existent și nemuritor, ceva ce există întotdeauna și va exista întotdeauna, în păgînism zeii fac parte din creație. Ei nu o *creează* din nimic, ei numai au modelat-o din materia preexistentă. Materia poate lua diferite forme. Formele vin la existență și dispar, dar materia în sine e eternă, îngerii, demonii și sufletele oamenilor sînt adevărații zei. Eterni prin natura lor, ca și materia însăși, ei sînt însă mai presus decît materia. Ei pot lua diferite forme materiale într-o succesiune de existențe materiale, dar rămîn în esență spirituali.

Astfel, în păgînism vedem două caracteristici fundamentale:

---

[1] SF. IOAN DAMASCHINUL, *op. cit.* 1,14.
[2] SF. IOAN DAMASCHINUL, *op. cit.* 1,14.

1) o atribuire a caracteristicilor divinității întregii creații, adică: eternitate, nemurire, existență de sine;

2) o distincție între spiritual și material și un antagonism între cele două, ca între ceva superior și ceva inferior.

Păgînism și umanism sînt unul și același lucru, în păgînism omul este dumnezeu fiindcă este veșnic prin natura sa. Iată de ce păgînismul este întotdeauna arogant. Este un narcisism. Este o autoadorare. În Grecia, zeii aveau caracteristici omenești. Religia greacă era adorația păgînă a omului. Sufletul omului era considerat drept ființa sa reală și nemuritor prin însăși natura sa.

Vedem astfel că în păgînism diavolul a reușit să creeze o credință universală că oamenii erau zei și, prin urmare, nu aveau nevoie de Dumnezeu. Iată de ce mîndria era atît de prețuită în Grecia, iar smerenia era de neconceput, în lucrarea sa *Etica nicomahică,* Aristotel scrie următoarele: „A nu simți ocările e semnul unui om josnic și sclav". Omul care e convins de către diavol să creadă în rătăcirea că sufletul său e veșnic prin natura sa nu poate fi niciodată smerit și nu poate niciodată crede cu adevărat în Dumnezeu, fiindcă el n-are nevoie de Dumnezeu fiind el însuși dumnezeu, așa cum îl face să creadă rătăcirea sa.

De aceea, înțelegînd din prima zi primejdia acestei rătăciri nebunești, Părinții Bisericii i-au avertizat pe creștini de faptul că, așa cum spunea Sf. Irineu, „învățătura că sufletul omenesc este nemuritor prin însăși firea lui este de la diavolul"[1]. Același avertisment îl găsim și la Sf. Iustin[2], la Teofil al Antiohiei[3], la Tațian[4] etc.

Sf. Iustin Martirul și Filozoful explică ateismul fundamental existent în credința privitoare la eternitatea și imortalitatea naturală a sufletului uman. El scrie: „Există unii care, socotind că sufletul e nemuritor și imaterial, cred că deși vor fi făcut rele acestea nu vor fi pedepsite (fiindcă ceea ce este

---

[1] SF. IRINEU, *Dovedirea propovăduiri apostolice* III, 20. 1.

[2] SF. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL, *Dialog cu iudeul Trifon* 6, 1-2.

[3] TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Către Autolic* II, 97.

[4] TAȚIAN, *Împotriva elinilor* 13.

imaterial este și insensibil), și că, drept urmare a nemuririi lui, sufletul nu are nevoie de nimic de la Dumnezeu"[1].

Păgînismul e ignorarea adevăratului Dumnezeu, o credință rătăcită potrivit căreia creația ar fi divină, ar fi Dumnezeu. Acest Dumnezeu însă, care e Natura, e impersonal, o forță oarbă, mai presus de toți zeii personali; numele lui e Necesitatea (*Ananke*). În realitate, această Necesitate e proiecția rațiunii omenești ca o necesitate matematică ce guvernează lumea. E proiecția raționalismului asupra naturii. Această Necesitate raționalistă e adevăratul zeu suprem și orb al păgînismului. Zeii păgîni sînt părți ale acestei lumi, și ei sînt nemuritori din cauza nemuririi naturii, care e esența lor. În această mentalitate păgînă, omul este de asemenea un zeu ca și ceilalți, pentru că pentru păgîni omul adevărat este numai sufletul său[2], și ei cred că sufletul omului este nemuritor în sine, întrucît el este o parte a ființei universului considerată nemuritoare în ea însăși și existentă de sine. Astfel omul este și el un zeu și măsura tuturor lucrurilor.

Dar zeii nu sînt liberi. Ei sînt guvernați de Necesitate, care e impersonală.

VII

Acest mod păgîn de gîndire s-a amestecat cu învățătura creștină în diferitele *erezii*. E ceea ce s-a întîmplat și în Occident. A început să se facă distincția nu între Dumnezeu și creația Lui, ci între spirit și materie[3]. Despre sufletul omului

---

[1] SF. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL, *Dialog cu iudeul Trifon* 1.

[2] „Sufletul fără trup nu poate face nimic, fie bine, fie rău. Așa cum lira rămîne nefolositoare și tăcută dacă nu este cine să cînte la ea, așa și sufletul și trupul, cînd sînt separate, nu pot face nimic" (SF. ATANASIE CEL MARE).

[3] „Pentru că fiecare, după firea sa, este trup: îngerul, sufletul și demonul. Acestea, deși fine prin firea și alcătuirea lor, sînt totuși trupuri, [trupuri] fine, după cum trupul nostru este dens" (SF. MACARIE CEL MARE, *Omilia duhovnicească* 4, 9; PSB 34, 1992, p. 102).

a început să se gîndească ca despre ceva etern în el însuși, și despre condiția omului de după moarte că aceasta n-ar fi un somn în mîinile lui Dumnezeu, ci adevărata viață a omului[1], la care învierea morților nu mai are nimic de adăugat, ba chiar însăși necesitatea învierii devenea îndoielnică. Praznicul Învierii Domnului nostru, care e culminația tuturor praznicelor în Ortodoxie, a început să cadă pe planul doi, fiindcă necesitatea lui nu mai era înțeleasă de creștinii din Occident, cum nu era înțeleasă nici de atenienii ce ascultaseră predica Sfîntului Apostol Pavel de pe Areopag.

Dar ceea ce e și mai important pentru tema noastră, e că Dumnezeu a început să fie simțit ca supus necesității, acestei necesități raționale care nu era nimic altceva decît logica omenească. Dumnezeu a început să fie declarat incapabil de a intra în contact cu ființe inferioare, cum ar fi oamenii, fiindcă nu o permiteau concepțiile filozofice raționaliste (și tocmai această credință a stat la baza disputelor isihaste); în Occident această credință a fost impusă încă de către Augustin, care învăța că nu Dumnezeu a vorbit cu Moise pe Sinai, ci un înger. În acest context al Necesității, de care ascultă pînă și zeii, trebuie să înțelegem concepția juridică occidentală despre dreptatea lui Dumnezeu. Era necesar pentru Dumnezeu să pedepsească neascultarea omului, Îi era imposibil să ierte; o Necesitate superioară cerea răzbunare. Chiar dacă Dumnezeu era în realitate bun și iubitor, El nu era în stare să acționeze cu iubire. Era obligat să acționeze contrar iubirii Sale; singurul lucru pe care L-a putut face pentru a mîntui umanitatea a fost acela de a-L pedepsi pe Fiul Său în locul oamenilor, și în acest fel necesitatea a fost satisfăcută...

---

[1] „Să mergem și să vedem în morminte oase goale, omul zăcînd hrană pentru viermi". „Fiindcă așa cum lumina cînd apune nu se pierde, așa și omul, cînd se predă mormîntului, apune, dar e păstrat pentru zorii învierii" (SF. IOAN GURĂ DE AUR).

VIII

Acesta e triumful gîndirii elenice în creștinism. Elin el însuși, Origen ajunsese la aceleași concluzii. Dumnezeu era cu necesitate judecător. El era obligat să pedepsească, să răzbune, să-i trimită pe oameni în iad. Iadul era creația lui Dumnezeu. Iadul era o pedeapsă cerută de dreptate. Această exigență a dreptății era o necesitate. Dumnezeu era obligat să i se supună. Nu-I era permis să ierte. Exista o forță superioară, o Necesitate care nu-I permitea să iubească în mod necondiționat.

Însă Origen era și creștin și știa că Dumnezeu era plin de iubire. Cum e cu putință să recunoști un Dumnezeu iubitor Care-i ține pe oameni în chinuri pe veci? Dacă Dumnezeu este cauza iadului, atunci cu necesitate trebuie să fie și un sfîrșit al iadului, altfel nu putem admite faptul că Dumnezeu este bun și iubitor. Această concepție juridică despre Dumnezeu ca instrument al unei forțe impersonale superioare, al unei divinități numită Necesitate, conduce în mod logic la *apocatastază*, adică la teoria ce susține „restabilirea tuturor lucrurilor și nimicirea iadului", altfel trebuie să admitem că Dumnezeu este crud.

Mentalitatea greacă păgînă nu putea înțelege faptul că nu Dumnezeu era cauza iadului, ci creaturile Sale raționale. Dacă Dumnezeu nu era de fapt liber, întrucît era guvernat de Necesitate, cum puteau fi libere creaturile Sale? Dumnezeu nu putea da ceva ce nu avea El însuși. Mai mult, mentalitatea greacă păgînă nu putea concepe o dragoste dezinteresată. Libertatea însă este darul suprem pe care Dumnezeu l-a putut face unei creaturi, fiindcă libertatea face creaturile raționale să fie asemenea lui Dumnezeu. Aceasta era un dar de neconceput pentru grecii păgîni. Ei nu-și puteau imagina o creatură care să poată spune „nu" unui Dumnezeu atotputernic.

Dacă Dumnezeu era atotputernic, atunci creaturile nu-I puteau spune „nu". Așadar, dacă Dumnezeu le-a dat oamenilor harul Său, oamenii nu-L puteau respinge. Altfel, Dumnezeu n-ar fi atotputernic. Dacă admitem că Dumnezeu este atotputernic, atunci harul trebuie să fie irezistibil. Omul nu poate scăpa de el. Aceasta înseamnă că oamenii care sînt lip-

siţi de harul lui Dumnezeu sînt lipsiţi fiindcă Dumnezeu nu le-a dat harul Său. Astfel, pierderea harului lui Dumnezeu, care e o moarte spirituală veşnică, sau cu alte cuvinte iadul, ar fi în realitate un act ce depinde total de Dumnezeu. Dumnezeu îi pedepseşte pe aceşti oameni lipsindu-i de harul Său, neîngăduind acestuia să strălucească asupra lor. Prin urmare, Dumnezeu este cauza morţii spirituale veşnice a celor osîndiţi. Osînda este un act al lui Dumnezeu, un act al dreptăţii în Dumnezeu, un act de necesitate sau cruzime. Aşadar, Origen credea că dacă e să rămînem creştini, dacă e să continuăm să credem că Dumnezeu e într-adevăr bun, atunci trebuie să credem că iadul nu este veşnic şi că va avea un sfîrşit, în ciuda a tot ce este scris în Sfintele Scripturi şi a ceea ce crede Biserica. Aceasta era concluzia fatală, perfect logică. Dacă Dumnezeu este cauza iadului, iadul trebuie să aibă un sfîrşit, altfel Dumnezeu e un Dumnezeu rău.

IX

Origen şi toţi raţionaliştii asemenea lui nu erau în stare să înţeleagă că acceptarea sau respingerea harului lui Dumnezeu depinde în întregime de creaturile raţionale; că Dumnezeu, ca şi soarele, nu încetează să strălucească deopotrivă peste cei buni şi peste cei răi; că creaturile raţionale sînt în întregime libere să accepte sau să respingă acest har şi această iubire; şi că, în dragostea Sa adevărată, Dumnezeu nu-şi sileşte creaturile să-L accepte, ci le respectă în mod absolut decizia lor liberă[1]. El nu-Şi retrage harul şi iubirea Sa, ci *atitudinea* creaturilor raţionale faţă de acest har şi această dragoste neîncetată e diferenţa dintre rai şi iad. Cei ce-L iubesc pe Dumnezeu sînt fericiţi împreună cu El, cei ce-L urăsc sînt nenorociţi, fiind obligaţi să trăiască în prezenţa Sa, şi nu este nici un loc unde să poţi scăpa de atotprezenţa iubitoare a lui Dumnezeu.

[1] „Cel care-L mustră pe Creatorul pentru că nu ne-a făcut insensibili prin fire, acela preţuieşte firea iraţională mai presus de cea raţională" (SF. VASILE CEL MARE).

Raiul sau iadul depind, așadar, de felul în care primim iubirea lui Dumnezeu. Vom răsplăti iubirii cu iubire sau vom răspunde iubirii Sale cu ură ? Aceasta este diferența critică. Și această diferență depinde în întregime de noi, de libertatea noastră, de alegerea noastră, de o atitudine perfect liberă neinfluențată de factori externi sau de condițiile interioare ale naturii noastre materiale și psihologice, fiindcă nu este un act extern, ci o atitudine interioară venind din adîncul inimii noastre, și care condiționează nu păcatele noastre, ci felul în care gîndim despre păcatele noastre, așa cum se vede limpede în cazul vameșului și fariseului, și în cazul celor doi tîlhari răstigniți împreună cu Hristos. Această libertate, această alegere, această atitudine interioară față de Creatorul nostru este punctul cel mai intim al persoanei noastre veșnice, e cea mai profundă din caracteristicile noastre, ceea ce ne face să fim ceea ce sîntem, e fața noastră veșnică – strălucitoare sau întunecată, iubitoare sau plină de ură.

Nu, fraților, din nefericire pentru noi, raiul și iadul nu depind de Dumnezeu. Dacă ar depinde de Dumnezeu, n-am avea de ce să ne temem. N-avem de ce să ne temem de Iubire. Dar nu depinde de Dumnezeu, depinde în întregime de noi, și aceasta este toată tragedia. Dumnezeu vrea ca noi să fim după chipul Său, veșnic liberi. El ne respectă în chip absolut. Aceasta este iubirea. Fără respect, nu putem vorbi de iubire. Sîntem oameni fiindcă sîntem liberi. Dacă n-am fi liberi, am fi animale inteligente, nu oameni. Dumnezeu nu își va retrage niciodată acest dar al libertății care ne face să fim ceea ce sîntem. Adică vom fi întotdeauna ceea ce vrem să fim, prieteni sau dușmani ai lui Dumnezeu, și nu există schimbare în sinea noastră cea mai adîncă. În această viață există schimbări profunde sau superficiale în viața noastră, în caracterul nostru, în credințele noastre, dar toate aceste schimbări sînt doar expresia în timp a sinei noastre veșnice celei mai profunde. Acest sine profund e veșnic în toate sensurile acestui cuvînt. De aceea, raiul și iadul sînt și ele veșnice. Nu există schimbare în ceea ce sîntem cu adevărat. Caracteristicile existenței noastre temporale și istoria noastră depind de multe lucruri superficiale care pier o dată cu moartea, dar perso-

nalitatea noastră reală nu este superficială şi ea nu depinde de lucrurile schimbătoare şi pieritoare. Ea este sinea noastră reală. Ea rămîne cu noi atunci cînd dormim în mormînt şi va fi faţa noastră reală la înviere. Ea este veşnică.

X

Sf. Ioan Scărarul spune undeva, în *Scara* sa, că „înainte de căderea noastră, demonii ne spuneau că Dumnezeu e un prieten al omului; dar după căderea noastră, tot ei ne spun că este neînduplecat”[1].

Aceasta este minciuna diavolului: de a ne convinge că orice rău în viaţa noastră are drept cauză dispoziţia lui Dumnezeu; că Dumnezeu este Cel ce ne va ierta sau Cel ce ne va pedepsi. Dorind să ne arunce în păcat şi apoi să ne facă să ne pierdem orice nădejde în eliberarea noastră de el, diavolul încearcă să-L prezinte pe Dumnezeu uneori ca iertînd toate păcatele, alteori ca neînduplecat şi inflexibil. Majoritatea creştinilor, chiar şi creştinii ortodocşi, au căzut în această capcană. Ei Îl socotesc pe Dumnezeu responsabil pentru iertarea şi pedepsirea noastră. Aceasta însă este o falsitate îngrozitoare care îi face pe majoritatea oamenilor să-şi piardă viaţa veşnică, în principal pentru că, privind la iubirea lui Dumnezeu, se conving pe ei înşişi că Dumnezeu, în iubirea Sa, îi va ierta. Dumnezeu este întotdeauna iubitor, Dumnezeu iartă întotdeauna, El este întotdeauna un prieten al omului. Păcatul nu iartă niciodată, păcatul nu este niciodată un prieten al omului, şi niciodată nu gîndim aşa cum trebuie despre el. Păcatul nimiceşte sufletul nostru în chip independent de iubirea lui Dumnezeu, fiindcă tocmai păcatul e calea ce ne îndepărtează de Dumnezeu, fiindcă păcatul ridică un zid ce ne separă de Dumnezeu, păcatul nimiceşte ochii noştri duhovniceşti şi ne face incapabili de a vedea lumina lui Dumnezeu. Demonii doresc să ne facă să gîndim întotdeauna mîntuirea sau moartea noastră spirituală veşnică în termeni juridici. Ei vor să ne

[1] *Scara* 15, 30; FR 9, 1980, p. 229.

facă să credem că atît mîntuirea, cît și moartea veșnică țin de hotărîrea lui Dumnezeu. Nu, trebuie să ne trezim ca să nu pierim. Mîntuirea noastră sau moartea noastră veșnică nu țin de hotărîrea lui Dumnezeu, ci de hotărîrea *noastră*, de hotărîrea voinței noastre libere, pe care Dumnezeu o respectă în chip absolut. Să nu ne amăgim încrezîndu-ne în iubirea lui Dumnezeu. Primejdia nu vine de la Dumnezeu; vine de la noi înșine.

XI

Mulți vor spune: „Nu vorbește însă chiar Scriptura adeseori despre mînia lui Dumnezeu? Nu spune Dumnezeu Însuși că ne va pedepsi sau că ne va ierta? Nu stă scris că «va răsplăti celor ce Îl caută pe Dînsul cu sîrguință»[1]? Nu spune El că răzbunarea e a Sa și că El va răsplăti răutățile făcute nouă? Nu stă scris că «înfricoșător lucru este a cădea în mîinile Dumnezeului Celui Viu»"[2]?

În cuvîntarea sa cu titlul *Că Dumnezeu nu este autorul relelor*, Sf. Vasile cel Mare scrie următoarele: „Ni s-ar putea spune: dacă Dumnezeu nu este autorul relelor, pentru ce se spune în Scriptură «Eu sînt Cel ce am întocmit lumina și am făcut întunericul, făcînd pace și zidind rele»[3]; și iarăși: «S-au

[1] *Evrei* 11, 6; și „Nu lepădați dar încrederea voastră, care are mare răsplătire" (*Evr* 10, 35).

[2] „Căci dacă păcătuim de voia noastră, după ce am luat cunoștința despre adevăr, nu mai rămîne pentru păcate nici o jertfă, ci o înfricoșată așteptare a judecății și iuțimea focului care va mistui pe cei potrivnici. Călcînd cineva legea lui Moise e ucis fără de milă în cuvîntul a doi sau trei martori; gîndiți-vă: cu cît mai aspră fi-va pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu și a nesocotit sîngele testamentului cu care s-a sfințit, și a batjocorit duhul harului. Căci cunoaștem pe cel ce a zis: «A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti». Și iarăși: «Domnul va judeca pe poporul Său», înfricoșător lucru e să cazi în mîinile Dumnezeului celui Viu" (*Evr* 10, 26-31).

[3] *Isaia* 45, 7.

coborît de la Domnul rele peste porțile Ierusalimului»[1]; și: «Nu este răutate în oraș pe care să n-o fi făcut Domnul»[2]; iar Cîntarea cea mare a lui Moise spune: «Vedeți, vedeți că Eu sînt și nu este Dumnezeu afară de Mine; Eu voi omorî și Eu voi face viu; Eu voi da boli și Eu voi vindeca»[3]. Pentru un om care înțelege sensul Scripturii, nici unul din aceste texte nu cuprinde vreo acuzație împotriva lui Dumnezeu, că El ar fi autorul și făcătorul răului. Cînd spune: «Eu sînt Cel ce-am întocmit lumina și am făcut întunericul», Dumnezeu Se arată pe Sine Creator al zidirii, dar nu autor al răului. [...] Faptul că «El zidește rele» înseamnă că «El le transformă și le aduce într-o stare mai bună, în așa fel că încetează a mai fi rele și îmbracă natura binelui»"[4].

Așa cum scrie Sf. Isaac Sirul: „Foarte multe lucruri sînt spuse de Sfînta Scriptură și multe nume nu sînt folosite în ea într-un sens literal... Cei ce au minte să înțeleagă aceasta"[5].

În aceeași cuvîntare, Sf. Vasile cel Mare dă explicația acestor expresii ale Scripturii: „Pentru că frica – spune el – zidește pe cei simpli"[6], și acest lucru este adevărat nu numai pentru cei simpli, ci și pentru noi toți. După cădere trebuie să ne temem pentru a face lucruri folositoare și orice lucru bun pentru noi înșine și pentru ceilalți. Pentru a înțelege Sfînta Scriptură, spun Părinții, trebuie să avem în minte scopul lor, care este acela de a ne mîntui și de a ne aduce, încetul cu în-

---

[1] *Miheia* 1, 12

[2] *Amos* 3, 6.

[3] *Deuteronom* 32, 39.

[4] SF. VASILE CEL MARE, *op. cit.*, vol. 7, pp. 94-96. În acest pasaj Sfîntul Vasile face o distincție între verbele grecești *ktizo* și *demiourgeo*, amîndouă sînt traduse de regulă prin „a crea", „a face", însă *ktizo* are o lungă istorie, începînd cu sanscritul *kshi*, care, ca și în greaca veche, însemna „a popula o țară", „a construi case și cetăți", „a coloniza". Mai tîrziu, în limba greacă, cuvîntul a ajuns să însemne „a așeza", „a construi și dezvolta" și, în cele din urmă, „a produce", „a crea", „a face". Avînd în minte aceste conotații ale verbului *ktizo*, Sf. Vasile deosebește implicațiile propriu-zise ale cuvîntului în acest context și accentuează astfel distincția.

[5] *Cuvîntul 83*, p. 317; PSB 17, pp. 437-438.

[6] *Ibid.* 7, 98.

cetul, la o înțelegere a lui Dumnezeu, Creatorul nostru, și a condiției noastre nenorocite.

Dar în alte locuri aceeași Sfîntă Scriptură ne explică mai exact cine anume este adevăratul autor al relelor noastre. Astfel, citim: „Oare nu ți-ai pricinuit tu singur aceasta, părăsind pe Domnul Dumnezeul tău cînd te povățuia ? [...] Lepădarea ta de credință te va pedepsi și răutatea ta te va mustra, înțelege și vezi cît e de rău și de amar de a părăsi pe Domnul Dumnezeul tău și de a nu mai avea nici o teamă de Mine, zice Domnul Dumnezeul puterilor”[1].

Sfînta Scriptură vorbește limba noastră, limba pe care o înțelegem în starea noastră căzută, așa cum spune și Sf. Grigorie Teologul: „Căci potrivit înțelegerii noastre am dat nume din ale noastre celor ale lui Dumnezeu”[2]. Și Sf. Ioan Damaschinul explică mai departe că ceea ce „se spune în Sfînta Scriptură despre Dumnezeu ca și cum ar avea un trup, se spune în mod simbolic... are un înțeles ascuns, care prin lucruri potrivite firii noastre ne învață lucruri ce depășesc firea noastră”[3].

XII

Există însă pedepse aduse asupra noastră de Dumnezeu, sau mai degrabă rele făcute nouă de către diavol și îngăduite de Dumnezeu. Dar aceste pedepse sînt ceea ce numim pedepse pedagogice. Ele au drept scop îndreptarea noastră *în această viață*, sau cel puțin îndreptarea altora care vor vrea să învețe din exemplul nostru și să se îndrepte pe ei înșiși prin frică. Există de asemenea pedepse care nu au scopul de a îndrepta pe nimeni, ci pur și simplu pun capăt răului, punînd capăt celui ce-l propagă, astfel ca pămîntul să fie salvat de la

[1] *Ieremia* 2, 17. 19.

[2] SF. GRIGORE TEOLOGUL, *A 5-a cuvîntare teologică* 22, PG 36, 157.

[3] SF. IOAN DAMASCHINUL, *op. cit.* 1, 11.

stricăciunea perpetuă și de la distrugerea totală; acesta e cazul potopului din vremea lui Noe și a distrugerii Sodomei[1].

---

[1] „Foametea, seceta, ploaia prea multă, sînt plăgi obștești abătute asupra orașelor și popoarelor, spre a le pedepsi cînd răutatea lor a depășit orice măsură. După cum doctorul este un binefăcător chiar dacă produce dureri și suferințe trupului (că poartă război bolii, nu bolnavului), tot așa Dumnezeu este bun cînd prin pedepse date unora se îngrijește de mîntuirea tuturora. Nu acuzi pe doctor cînd pe unele din mădularele tale le taie, pe altele le arde, iar pe altele le scoate cu totul din trup, ci îi mai dai și bani și îl numești mîntuitorul tău, pentru că a oprit boala într-o mică parte a trupului înainte de a se întinde în tot corpul. Dar cînd vezi că un oraș se dărîmă peste locuitorii lui din pricina cutremurului sau că o corabie se scufundă în mare cu toți călătorii, nu zăbovești să-ți pornești limba hulitoare împotriva adevăratului doctor și mîntuitor" (SF. VASILE CEL MARE, *Omilia 9, că Dumnezeu nu este autorul relelor* 3; PSB 17, pp. 436-437). „Cuvintele «Eu voi omorî și Eu voi face viu» [*Dt* 32, 39] interpretează-le, în sensul de mai sus, că frica zidește pe cei simpli. «Voi bate și voi vindeca» [*Dt* 32, 39]. Aceste cuvinte, chiar interpretate literal, au un sens plin de folos duhovnicesc, că prin bătaie sădesc în noi frica de Dumnezeu, iar prin vindecare ne îndeamnă să-L iubim pe Dumnezeu. Dar cuvintele acestea pot fi interpretate și într-un sens mai înalt: «Eu voi omorî» pentru păcat, și «voi face viu» pentru dreptate, în măsura în care omul nostru cel dinafară se strică, în aceeași măsură cel dinăuntru se înnoiește [*2 Co* 4, 16]. Dumnezeu nu omoară pe unul și face viu pe altul, ci pe același om îl face viu prin acelea prin care îl omoară, și îl vindecă prin acelea prin care îl bate, potrivit proverbului care spune: «Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte» [*Pr* 23, 13]. Așadar, este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorît păcatul, ca să trăiască dreptatea... Pentru aceasta epidemiile care se abat asupra orașelor și popoarelor, uscăciunea văzduhului, nerodirea pămîntului, ca și celelalte nenorociri care se întîmplă în viața fiecăruia au scopul de a opri creșterea răutății. Deci Dumnezeu trimite niște nenorociri ca acestea ca să înlăture nașterea adevăratelor nenorociri. Bolile trupești și nenorocirile din afară sînt făcute pentru zăgăzuirea păcatului. Deci Dumnezeu distruge răul; dar răul nu este de la Dumnezeu. Pentru că și doctorul înlătură boala, dar nu bagă în trup boala. Distrugerile orașelor, cutremurele, inundațiile, zdrobirea armatelor, naufragiile și pierirea a nenumărate vieți omenești pricinuite de pămînt, de mare, de văzduh, de foc sau de oricare alte cau-

Toate aceste pedepse operează și își au scopul lor în *această* stare coruptă, stricăcioasă a lucrurilor; ele nu se extind dincolo de această viață stricăcioasă. Scopul lor este de a îndrepta ceea ce poate fi îndreptat și de a schimba lucrurile într-o stare mai bună, cîtă vreme lucrurile mai pot fi schimbate în această lume schimbătoare. După învierea obștească nu mai poate avea loc nici o schimbare. Veșnicia și nestricăciunea sînt starea lucrurilor neschimbătoare; nici un fel de schimbări nu mai pot avea loc atunci, numai dezvoltări în starea aleasă de persoanele libere; dezvoltări veșnice și infinite, dar nu schimbare sau alterare a direcției, nu reveniri și reîntoarceri. Lumea schimbătoare din jurul nostru e schimbătoare pentru că e stricăcioasă, coruptibilă. Cerul Nou și Pămîntul Nou pe care îl va aduce Dumnezeu la a Doua Sa Venire sînt nestricăcioase, incoruptibile, adică neschimbătoare. Astfel, în această lume nouă nu va mai fi nici un fel de îndreptare; de aceea pedepsele pedagogice nu mai sînt necesare. Orice pedeapsă de la Dumnezeu în această Nouă Lume a învierii ar fi în mod limpede și fără nici o îndoială un act răzbunător, nepotrivit și motivat de ură, fără nici o bună intenție sau scop bun.

Dacă privim iadul ca o pedeapsă de la Dumnezeu, atunci trebuie să admitem sau că el este o pedeapsă absurdă, sau să admitem că Dumnezeu e o ființă infinit perversă. Așa cum spune Sf. Isaac Sirul: „Cel ce pedepsește spre sănătate, pedepsește din dragoste. Iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să Se răzbune – să nu fie! –, ci voiește să se vindece chipul Lui, și nu ține mînia multă vreme. Acest fel de dragoste urmărește îndreptarea și el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepsește nici

ze, se întîmplă spre înțelepțirea supraviețuitorilor, că Dumnezeu înțelepțește prin plăgi obștești răutatea oamenilor. Propriu-zis vorbind, rău este numai păcatul; păcatul, mai ales, merită denumirea de rău; iar păcatul depinde de voința noastră; stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi. Unele rele ne sînt date de Dumnezeu, ca niște încercări pentru arătarea bărbăției noastre, ca la Iov, alte rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, ca lui David" (*ibid.*, PSB 17, p. 438 și urm.).

decum pe om, răzbunîndu-se întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepte, sau ca alții să se înfricoșeze"[1].

Vedem astfel că Dumnezeu pedepsește cîtă vreme există nădejde de îndreptare. După învierea obștească, nu mai e vorba de nici o pedeapsă de la Dumnezeu; iadul nu este o pedeapsă de la Dumnezeu, ci o autocondamnare. Așa cum spune Sf. Vasile cel Mare: „Relele din iad nu-L au pe Dumnezeu ca autor al lor, ci pe noi înșine"[2].

XIII

S-ar putea insista însă spunîndu-se că Sfintele Scripturi și Părinții vorbesc întotdeauna despre Dumnezeu ca despre Marele Judecător, care va răsplăti pe cei ce I-au fost ascultători și pe cei ce au fost neascultători în ziua Marii Judecăți[3]. Cum trebuie să înțelegem această judecată, dacă e să înțelegem cuvintele dumnezeiești nu într-un mod omenesc, ci într-un mod dumnezeiesc ? Ce este judecata lui Dumnezeu ?

Dumnezeu este Adevăr și Lumină. Judecata lui Dumnezeu nu este nimic altceva decît intrarea noastră în contact cu adevărul și lumina. În ziua Marii Judecăți toți oamenii se vor arăta goi înaintea acestei pătrunzătoare lumini a adevărului. „Cărțile" se vor deschide. Ce sînt aceste „cărți" ? Sînt inimile noastre. Inimile noastre vor fi deschise de lumina pătrunzătoare a lui Dumnezeu și ceea ce este în aceste inimi se va descoperi. Dacă în aceste inimi e dragoste pentru Dumnezeu, aceste inimi se vor bucura văzînd lumina lui Dumnezeu.

Dacă, dimpotrivă, în ele există ură pentru Dumnezeu, acești oameni vor suferi primind în inimile lor deschise această lumină pătrunzătoare a adevărului pe care au detestat-o toată viața lor.

Astfel, ceea ce îi va deosebi pe oameni între ei nu va fi o hotărîre a lui Dumnezeu, o răsplată sau o pedeapsă de la El,

[1] *Cuvîntul 73*; FR 10, p. 366.
[2] *Ibid.*
[3] *2 Timotei* 4, 6-8.

ci ceea ce fiecare are în inima sa; ceea ce a existat acolo toată viața noastră se va descoperi în Ziua Judecății. Dacă există o răsplată sau o pedeapsă în această descoperire – și există cu adevărat –, ea nu vine de la Dumnezeu, ci de la dragostea sau ura ce domnesc în inimile noastre. Dragostea are în ea fericirea, ura are în ea disperarea, amărăciunea, întristarea, mîhnirea, răutatea, tulburarea, întunericul și toate celelalte stări lăuntrice care alcătuiesc iadul[1].

Lumina Adevărului, Energia lui Dumnezeu, harul lui Dumnezeu care se vor revărsa asupra oamenilor în Ziua Judecății, fără a fi împiedicate de starea de stricăciune a creației actuale, vor fi aceleași pentru toți oamenii. Nu va exista nici un fel de distincție. Toată diferența va sta în cei ce primesc această lumină, nu în Cel care o dă. Soarele strălucește deopotrivă asupra celor sănătoși și asupra celor bolnavi, fără nici o deosebire. Ochii sănătoși se bucură de lumină și prin ea văd limpede frumusețea ce ne înconjoară. Ochii bolnavi simt durere, suferă și vor să se ascundă de această lumină, care aduce atît de mare fericire celor ce au ochi sănătoși.

Dar vai, nu există nici o posibilitate de a scăpa de lumina lui Dumnezeu. În viața de acum această posibilitate a existat. În Creația cea Nouă a Învierii, însă, Dumnezeu va fi pretutindeni și în ochi și în toate. Iubirea și dragostea Sa le va îmbrățișa pe toate. Nu va exista nici un loc ascuns de Dumnezeu, așa cum era cazul în viața noastră stricăcioasă în împărăția stăpînitorului lumii acesteia[2]. La învierea obștească împărăția diavolului va fi jefuită și Dumnezeu va lua din nou în posesiune întreaga Sa creație[3]. Iubirea va învălui totul cu Flacăra ei

[1] *1 Corinteni* 4, 6.

[2] „Diavolul a ajuns «Stăpînitorul materiei»" (ATENAGORA, *Solie pentru creștini* 24, 25). „Ei și-au supus apoi neamul omenesc și au semănat în el toată răutatea. De aceea poeții și mito-logiștii, necunoscînd faptul că îngerii și acei demoni ce fuseseră născuți de ei au făcut aceste lucruri oamenilor și femeilor și cetăților și națiunilor, le-au atribuit lui Dumnezeu Însuși" (SF. IUSTIN MARTIRUL și FILOZOFUL, *Apologia* II, 5).

[3] „Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu, ca să strice lucrurile diavolului" (*1 In* 3, 8).

sfîntă, care se va revărsa ca un rîu de foc dinspre tronul lui Dumnezeu și va uda raiul. Dar același rîu de foc al Iubirii îi va arde și îi va sufoca pe cei ce au ură în inimile lor. „Căci Dumnezeul nostru este foc mistuitor"[1]. Același foc care curăță aurul va mistui lemnul. Metalele prețioase vor străluci în el ca soarele, gunoiul va arde cu fum negru. Toate sînt în același foc al iubirii. Unele vor străluci, altele vor deveni negre și întunecate. În același cuptor, metalul strălucește ca soarele, în timp ce lutul se înnegrește și se întărește ca piatra.

Deosebirea e în om, nu în Dumnezeu. Deosebirea e condiționată de alegerea liberă a omului, pe care Dumnezeu o respectă în mod absolut. Judecata lui Dumnezeu este descoperirea realității care este în om.

XIV

Sf. Macarie spune: „Și după cum împărăția întunericului și păcatul stau ascunse în suflet pînă în Ziua Învierii, cînd chiar și trupul celor păcătoși se va acoperi de întunericul care este acum în suflet, tot așa și împărăția Luminii și Chipul cel Ceresc al lui Iisus Hristos luminează sufletul în chip tainic și domnește în sufletul sfinților. Ascuns de ochii oamenilor, Hristos este văzut cu adevărat doar de ochii sufletului, pînă în Ziua Învierii, cînd și trupul se va acoperi și se va proslăvi cu lumina Duhului, care încă de pe acum se află în sufletul omului – pentru ca și trupul să domnească împreună cu sufletul, care încă de cum a intrat în împărăția lui Hristos, se odihnește și este luminat cu lumina cea veșnică"[2].

Iar Sf. Simeon Noul Teolog spune că nu ceea ce face omul contează în viața veșnică, ci ceea ce este el, dacă este asemenea lui Iisus Hristos Domnul nostru, sau dacă este diferit și neasemănător Lui. El spune: „În viața viitoare creștinul nu este cercetat dacă s-a lepădat de lumea întreagă pentru dragostea lui Hristos, sau dacă și-a împărțit bogățiile sale săraci-

[1] *Evrei* 12, 29.
[2] *Omilia* 2, 5; PSB 34, pp. 95-96.

lor, sau dacă a postit sau a privegheat sau s-a rugat, sau dacă a plîns sau s-a tînguit pentru păcatele sale, sau dacă a făcut orice alt lucru bun în această viață, ci este cercetat cu grijă dacă are vreo asemănare cu Hristos, așa cum un fiu seamănă cu tatăl său".

XV

Sf. Petru Damaschinul scrie: „Nu toți primim binefacerile la fel. Ci unii, primind focul Domnului sau cuvîntul Lui, prin lucrare se fac la inimă mai moi ca ceara, iar alții prin nelucrare ne arătăm mai întăriți ca lutul și cu totul împietriți. Și dacă nu primim la fel, El nu silește pe cineva dintre noi. Ci, precum soarele trimite razele peste tot și luminează toată lumea, și cel ce vrea să-l vadă e văzut de el, iar ce nu vrea să-l vadă nu e silit de el, și nimeni nu e cauza lipsirii de lumină, dacă Dumnezeu însuși a făcut soarele și ochiul, decît omul care are stăpînirea (peste ochi), așa și aici, Dumnezeu trimite tuturor razele cunoștinței, iar după cunoștință a dat și credința ca ochi. Iar cel ce vrea să primească prin credință cunoștință sigură, păzește prin fapte amintirea ei. Și acestuia îi dă Dumnezeu mare rîvnă, cunoștință și putere"[1].

XVI

Cred că acum am ajuns să înțelegem în mod corect ce anume sînt de fapt raiul veșnic și iadul veșnic și cine este în fapt responsabil pentru deosebirea lor.

În icoana Judecății de Apoi vedem pe Domnul nostru Iisus Hristos așezat pe un tron. La dreapta Sa îi vedem pe prietenii Săi, bărbații și femeile fericite care au trăit prin dragostea Lui. La stînga Lui îi vedem pe dușmanii Săi, pe toți cei ce au trecut din această viață, urîndu-L chiar dacă au părut că sînt cucernici și evlavioși. Iar în mijlocul celor două

[1] *Filocalia*, vol. 3, p. 8; FR 5, 1976, pp. 32-33.

cete vedem țîșnind din tronul lui Hristos un rîu de foc ce coboară spre noi. Ce este acest rîu de foc ? Este un instrument de tortură ? Este o energie răzbunătoare țîșnind din Dumnezeu, pentru a-i face pe vrăjmașii Săi să piară și să dispară ?

Nu, nicidecum. Acest rîu de foc este rîul care „curge din Eden ca să ude raiul"[1]. E rîul harului lui Dumnezeu, care îi udă pe sfinții lui Dumnezeu dintru începuturi. Într-un cuvînt, este revărsarea iubirii lui Dumnezeu către creaturile Sale. Iubirea este foc. Oricine iubește, știe asta. Dumnezeu este iubire, așadar Dumnezeu este foc. Și focul îi mistuie pe toți cei ce nu sînt foc ei înșiși, și îi face strălucitori și luminoși pe toți cei ce sînt foc în ei înșiși[2].

Dumnezeu S-a arătat în multe rînduri ca foc: lui Avraam, lui Moise în rugul care ardea și nu se mistuia, poporului lui Israel căruia îi arăta calea în pustie ca un stîlp de foc noaptea și ca un nor luminos în timpul zilei, cînd s-a pogorît acoperind cortul mărturiei cu slava Sa[3], sau atunci cînd a plouat foc pe vîrful Muntelui Sinai. Dumnezeu S-a descoperit așa în muntele Schimbării la Față, și El a spus că a venit „să arunce foc pe pămînt"[4], adică iubire, fiindcă, așa cum spune Sf. Ioan Scărarul, „Iubirea este izvorul focului"[5].

Teologul laic grec Photios Kontoglou spunea undeva că: „Credința este foc și încălzește inima. Duhul Sfînt a coborît peste capetele Apostolilor în chip de limbi de foc. Cei doi ucenici cărora li S-a descoperit Domnul la frîngerea pîinii spuneau: «Oare nu ardea inima noastră cînd vorbea cu noi pe cale ?». Hristos compară credința cu o «candelă aprinsă». Sf. Ioan Înainte-mergătorul spunea în predicile sale că Hristos îi va boteza pe oameni «cu Duhul Sfînt și cu foc». Și, într-adevăr, Domnul a spus: «Foc am venit să arunc pe pămînt, și cît de mult aș vrea ca el să se aprindă !». Or, caracteristica cea mai evidentă a credinței este căldura; de aceea se vorbește despre o «credință caldă» sau despre o «credință care încăl-

[1] *Facerea* 2, 10.
[2] *Evrei* 12, 29.
[3] *Ieșirea* 40, 28. 32.
[4] *Luca* 12, 49.
[5] *Scara* 30, 18; FR 9, p. 430.

zeşte». Şi aşa cum semnul distinctiv al credinţei e căldura, semnul sigur al necredinţei este răceala.

Vreţi să ştiţi cum să vă daţi seama dacă un om are credinţă sau necredinţă ? Dacă simţiţi căldură iradiind din el – din ochii lui, din cuvintele lui, din purtarea lui –, fiţi siguri că are credinţă în inima sa. Dacă însă veţi simţi răceală venind dinspre întreaga sa făptură, aceasta înseamnă că nu are credinţă, orice ar spune el. Poate să îngenuncheze, poate să-şi plece capul cu smerenie, poate să rostească tot felul de învăţături morale cu glas smerit, dar toate acestea respiră o răsuflare rece care te îngheaţă"[1].

Sf. Isaac Sirul spune că „raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde binecuvîntarea tuturor fericirilor" şi că „pomul vieţii este dragostea lui Dumnezeu"[2].

„Nu vă înşelaţi pe voi înşivă – spune Sf. Simeon Noul Teolog –, Dumnezeu este foc şi cînd a venit în lume şi S-a făcut om, El a trimis foc pe pămînt, după cum spune El însuşi; focul caută însă să găsească o materie – adică o dispoziţie şi o intenţie spre ceea ce este bine – pentru a cădea pe ea şi a o aprinde; şi în cei pe care acest foc îi aprinde El devine o mare flacără ce ajunge pînă la Cer... această flacără ne curăţă mai întîi de întinăciunea patimilor, iar apoi se face în noi hrană şi băutură şi lumină şi bucurie, şi ne face pe noi înşine lumină, fiindcă ne împărtăşim în lumina Lui"[3].

Dumnezeu este un foc iubitor şi El este foc iubitor pentru toţi: buni şi răi. Există însă o mare deosebire în felul în care oamenii primesc acest foc iubitor al lui Dumnezeu. Sf. Vasile cel Mare spune că „sabia de foc a fost aşezată la uşa raiului ca să păzească apropierea de pomul vieţii; ea era înfricoşătoare şi arzătoare faţă de cei necredincioşi, dar blîndă şi apropiată de cei credincioşi, aducîndu-le acestora lumina zilei"[4].

Acelaşi foc al iubirii aduce ziua pentru cei ce răspund iubirii cu iubire şi arde pe cei ce răspund iubirii cu ură.

---

[1] PHOTIOS KONTOGLOU, „Ekklesiastika Hemerologia", *Orthodoxos Typos* nr. 131, Athena, 1 ianuarie 1971.

[2] *Cuvîntul 72.*

[3] *Cuvîntul 78.*

[4] *Omilia 13*, 2; PG 31, 428.

Raiul și iadul sînt *unul și același* Rîu al lui Dumnezeu, un rîu al iubirii care îmbrățișează și acoperă toate cu aceeași voință binefăcătoare, fără nici o deosebire sau discriminare. Aceeași apă făcătoare de viață este viață veșnică pentru cei credincioși, și moarte veșnică pentru cei necredincioși; pentru cei dintîi ea este elementul vieții lor, pentru ceilalți este instrumentul înăbușirii lor veșnice; raiul pentru unii este iadul pentru alții. Și să nu socotiți straniu acest lucru. Fiul care îl iubește pe tatăl său se va simți fericit în brațele tatălui; dar dacă nu-l iubește, îmbrățișarea iubitoare a tatălui său va fi un chin pentru el. De aceea, iubirea noastră față de cei ce ne urăsc pe noi este asemănată în Scriptură cu turnarea de cărbuni aprinși peste capul lor.

„Iar eu zic că cei chinuiți în gheenă – spune Sf. Isaac Sirul – vor fi biciuiți de biciul iubirii. Și ce chin mai amarnic și mai cumplit este decît chinul dragostei ! Adică cei ce simt că au greșit față de dragoste suferă acolo un chin mai mare decît orice chin, fie el cît de înfricoșător. Căci tristețea întipărită în inimă de păcatul față de dragoste e mai ascuțită decît orice chin. E nebunie să socotească cineva că păcătoșii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoștinței adevărului care, după mărturisirea de obște, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoși îi chinuiește, cum se întîmplă și aici unui prieten din partea prietenului; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veselește. Și aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă”[1].

Dumnezeu este iubire. Dacă credem cu adevărat acest adevăr, știm că Dumnezeu nu urăște niciodată, nu pedepsește niciodată, nu Se răzbună niciodată. Așa cum spune avva Ammona: „Iubirea nu urăște pe nimeni, nu mustră pe nimeni, nu osîndește pe nimeni, nu întristează pe nimeni, nu scîrbește pe nimeni, nici pe credincios, nici pe necredincios, nici pe străin, nici pe păcătos, nici pe desfrînat, nici pe necurat, ci tocmai pe păcătoși, pe cei slabi și pe cei nepăsători îi iubește mai mult și încearcă durere pentru ei, se întristează și

[1] *Cuvîntul 84*; FR 10, p. 423.

se tînguie și simte compasiune pentru cei ticăloși și păcătoși, mai mult decît pentru cei buni, imitînd pe Hristos, Care îi chema pe cei păcătoși și mînca și bea împreună cu ei. Din această pricină, arătînd ce este adevărata iubire, El învăța spunînd: «Fiți buni și milostivi ca Tatăl vostru Cel din ceruri», și așa cum El face să plouă peste cei răi și peste cei buni și face să răsară soarele peste cei drepți și peste cei nedrepți deopotrivă, așa este și cel ce are adevărata iubire și are milostivire și se roagă pentru toți"[1].

XVII

Dacă cineva e nedumerit și nu înțelege cum este cu putință ca dragostea lui Dumnezeu să facă pe cineva nefericit, ba chiar să ardă în flăcări, să privească la fratele mai mare al fiului risipitor. Nu era el în averea tatălui său ? Nu-i aparținea în ea totul ? Nu avea el dragostea tatălui său ? Nu a venit tatăl său să-l roage să vină să ia parte și el la ospățul bucuriei ? Ce l-a făcut nenorocit și aprins de ură și amărăciune lăuntrică ? Cine i-a refuzat ceva ? De ce nu s-a bucurat la reîntoarcerea fratelui său ? De ce n-a avut iubire nici față de tatăl său, nici față de fratele său ? Oare nu din pricina dispoziției sale lăuntrice perverse ? Oare n-a rămas în iad din pricina acesteia ? Și ce era acest iad ? Era vreun loc separat ? Erau aici instrumente de tortură ? N-a continuat să trăiască în casa tatălui său ? Ce l-a separat de toți oamenii bucuroși din casă, dacă nu propria sa ură și propria sa amărăciune ? A încetat tatăl sau chiar fratele său să-l iubească ? Oare nu tocmai această iubire a înăsprit și mai mult inima sa ? Oare nu bucuria l-a făcut să se întristeze ? Oare nu ura ardea în inima sa, ură pentru tatăl său și pentru fratele său, ură pentru dragostea tatălui său față de fratele său și pentru dragostea fratelui față de tatăl său ? Acesta e iadul: negarea iubirii, răsplătirea cu ură pentru iubire, amărăciunea la vederea bucuriei nevinovate, a fi înconjurat de iubire și a avea ură în inimă. Aceasta este starea veșnică a tuturor

[1] BEPES 40, pp. 60-61.

celor osîndiți. Ei sînt toți iubiți cu drag. Sînt toți invitați la ospățul bucuriei. Cu toții trăiesc în împărăția lui Dumnezeu, în Cerul Nou și în Pămîntul Nou. Nimeni nu îi alungă de acolo. Chiar dacă ar vrea să plece, nu pot fugi din Creația cea Nouă a lui Dumnezeu, nici nu se pot ascunde de prezența iubitoare a dragostei lui Dumnezeu. Singura lor alternativă ar fi, poate, de a se depărta de frații lor și de a căuta o izolare amarnică de ei, dar ei nu se pot niciodată depărta de Dumnezeu și de iubirea Lui. Și ce este mai îngrozitor e că în această viață veșnică, în această Creație Nouă, Dumnezeu este totul pentru creaturile Sale. Așa cum spune Sf. Grigorie al Nyssei: „În viața de față sîntem legați de numeroase lucruri. De pildă, de timp, văzduh, loc, hrană și băutură, îmbrăcăminte, lumina soarelui, lumina lămpii și alte nevoi ale vieții; oricît de multe ar fi acestea, nici una din ele nu e Dumnezeu; starea fericită la care nădăjduim nu are nevoie însă de nici una din aceste lucruri, ci Ființa Dumnezeiască ni Se va face toate și în locul a toate, distribuindu-Se pe Sine Însăși în chip proporțional cu orice nevoie a acelei existențe. Este limpede din Sfînta Scriptură că Dumnezeu se face pentru cei ce sînt vrednici de El și loc și casă și haină și hrană și băutură și lumină și bogăție și împărăție și tot ceea ce poate fi gîndit și numit a face fericită viața noastră"[1].

În noua viață veșnică, Dumnezeu va fi totul pentru creaturile Sale, nu numai pentru cei buni, ci și pentru cei răi, nu numai pentru cei ce-L iubesc, ci deopotrivă și pentru cei ce-L urăsc pe El. Și cum vor îndura cei ce-L urăsc pe El să primească totul din mîinile Celui pe Care ei Îl detestă ? Ah, ce chin veșnic este acesta, ce foc veșnic, ce scrîșnire a dinților !

---

[1] *Despre suflet și înviere*. *Cf.* și SF. IOAN GURĂ DE AUR: „Eu sînt tată, sînt mamă, sînt mire, sălășluire, hrană, rădăcină, temelie, tot ce vrei tu sînt Eu. De ești în nevoi voi fi pînă și slugă, căci am venit să slujesc nu să Mi se slujească. Sînt prieten, mădular, cap, și frate, și soră, și mamă, sînt toate. Numai să te alipești strîns de Mine. Am fost sărac pentru tine, pribeag pentru tine, pe Cruce pentru tine, în mormînt pentru tine; sus în cer mijlocesc pentru tine la Tatăl, jos pe pămînt am venit pentru tine trimis să mijlocesc de Tatăl. Ești toate pentru Mine: frate, și împreună-moștenitor, și prieten, și mădular" (*Omilia 76 la Matei*; PG 58, 700).

Depărtați-vă de la Mine, blestemaților, în focul lăuntric cel veșnic al urii[1], spune Domnul, fiindcă însetat am fost de dragostea voastră și nu Mi-ați dat-o, am flămînzit după binecuvîntarea voastră și nu Mi-ați dat-o, am fost întemnițat în firea Mea omenească și nu ați venit să Mă cercetați în biserica Mea; sînteți liberi să mergeți oriîncotro vor dorințele voastre

---

[1] „Sfîrșitul lumii înseamnă nu nimicirea, ci transformarea ei. Toate se vor preschimba dintr-o dată, într-o clipită... Și Domnul Se va arăta în slavă pe nori. Trîmbițele vor suna tare, cu putere ! Vor suna în suflet și conștiință ! Toate vor deveni limpezi pentru conștiința omului. Vorbind despre Judecata de Apoi, prorocul Daniel relatează cum Cel Vechi de zile, Judecătorul sade pe scaunul Său, și înaintea Lui e un rîu de foc (7, 9-10). Focul e un element curaților; arde păcatele. Vai celui pentru care păcatul a devenit o a doua natură, căci atunci focul va arde omul însuși. Focul se va aprinde într-un om: văzînd crucea, unii se vor bucura, alții vor cădea în spaimă și deznădejde. Astfel, oamenii se vor împărți numaidecît, însăși starea sufletului omului îl împinge într-o parte sau alta, la dreapta sau la stînga. Cu cît mai conștient și statornic năzuiește cineva spre Dumnezeu în viața sa, cu atît mai mare va fi bucuria sa cînd aude: «Veniți la Mine, binecuvîntaților !». Și aceleași cuvinte vor chema focul groazei și chinului în cei ce nu-L doresc, care au fugit de El, L-au combătut și L-au hulit în viețile lor ! Judecata de Apoi nu cunoaște nici martori, nici protocoale. Toate sînt înscrise în sufletele oamenilor și aceste «cărți», aceste dosare se vor deschide la Judecată. Toate vor deveni limpezi pentru toți și pentru fiecare. Și unii vor merge spre bucurie, iar alții spre groază. Va deveni limpede că rădăcinile a tot răul stau în sufletul omenesc. Iată un bețiv sau un desfrînat: cînd trupul moare, unii cred că păcatul moare și el. Nu ! Dacă a existat în suflet o înclinație spre păcat și acel păcat a fost dulce sufletului, iar el nu s-a căit pentru el și nu s-a eliberat de el, acesta va veni la Judecata de Apoi cu aceeași dorință de a păcătui. Nu-și va satisface niciodată acea dorință și, de aceea, în acel suflet va fi suferință și ură. Va învinui pe toți și pe toate de chinul său, va urî pe toți și pe toate. «Vor fi plîngerea și scrîșnirea dinților» răutății neputincioase și focul nestins al urii. O «gheenă a focului» – așa e focul lăuntric. «Acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților» – aceasta e starea iadului" (ARH. JOHN MAXIMOVICH, „The Last Judgement", *Orthodox Word*, November/December, 1966, pp. 177-178).

perverse, departe de Mine, în ura care vă chinuie, a inimilor voastre străine de inima Mea iubitoare, ce nu cunoaşte ură pentru nimeni. Depărtaţi-vă liber de iubire în chinul cel veşnic al urii, necunoscut şi străin Mie şi celor ce sînt cu Mine, dar gata prin libertate pentru diavol, din zilele în care am creat creaturile Mele raţionale libere. Dar oriunde veţi merge în întunericul inimilor voastre pline de ură, dragostea Mea vă va urmări ca un rîu de foc, fiindcă indiferent ce a ales inima voastră, sînteţi şi veţi continua să fiţi veşnic copiii Mei.